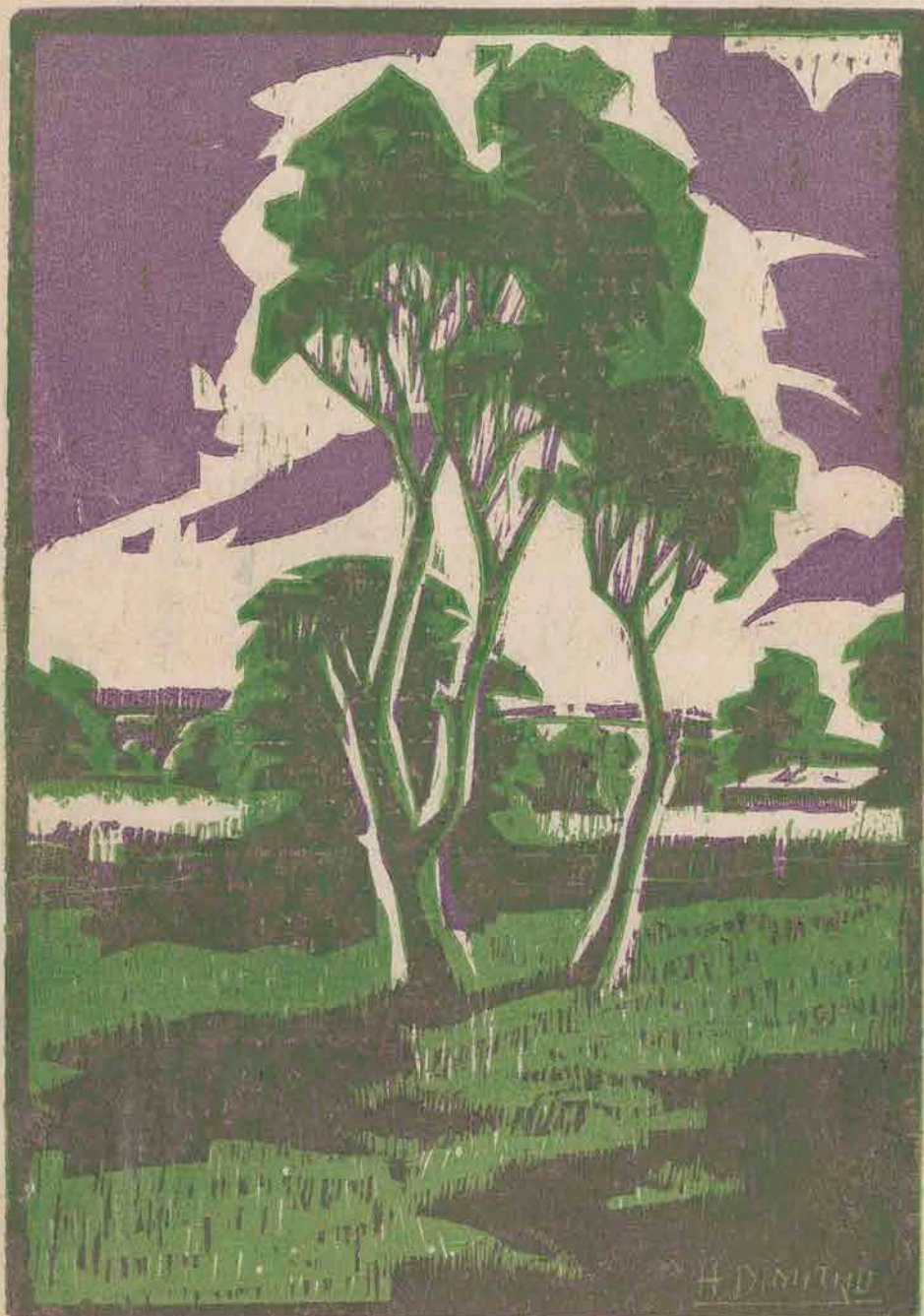

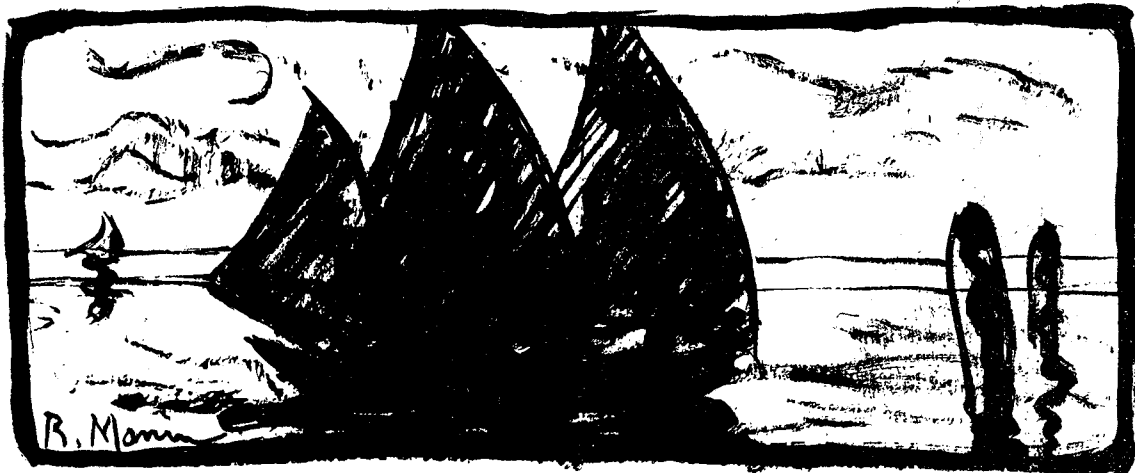
GÂNDIREA

ANUL V
No. 2

(1925)

GÂNDIREA

ROMA CHIAMĂ

DE

EMANOIL BUCUȚA

LA biserica Or San Michele, cu firide afară pline de sfinți cari ies parcă din ziduri ca să spuie slava artiștilor sculptori, iar înăuntru cu tabernacolul lui Orcagna peste ale cărui figuri și flori de marmoră, cioplite pe când se pregătea descălecatul al doilea al Moldovei, un băețel plimbă în semiîntuneric o lampă mică stranie, citim pe vechea ușă un afiș de conferințe religioase. Ne însemnăm una, peste două săptămâni, despre încercările de unire între sfânta biserică apuseană, trupul văzut al lui Hristos, și biserica răsăriteană. Conferențiarul e Magri, o faimă a amvonului.

Florența are strălucite amintiri ale aceluși sinod din 1439 care, după atâtea veacuri dela dezbinare, adusese în sfârșit la locul lor, în sfintele țâțâne, cele două aripi ale ușilor împărătești din casa lui Isus. Un Paleolog trecuse călare, în alaiul lui bizantin de fir, pe sub măgurile dela Fiesole și dela San Miniato către Santa Maria Novella, unde trebuiau puse grele semnături pe un pergament de împăcare. Turcii băteau tot mai des la porțile Constantinopolului.

Biblioteca Laurențiană păstrează azi sub sticlă documentul acela temut, scris de-a stânga în latineasca vremii, iar de-a dreapta în elineasca bizantină. Dreptunghiuri de marmoră albă în ramă de piatră cenușie căptușesc sânul de sală unde stă, așezate de același Michelangelo care, alături, în capela Medicișilor, le-a pus după un desen asemănător adăpost Noptii lui și Gânditorului sub coif deasupra trecerii orelor. În vitrine de jur împrejur sunt întâele tipărituri, de sfântă scriptură și de scris păgân, ale Italiei din apropierea lui o mie cinci sute. Documentul își arată, legate cu o pecete de aur și alta de plumb, multe și răsunătoare semnături, ca un cântec de clopote dintr'un vârf de

turn. Roșie și mai tremurândă decât toate se dosebește aceea a bătrânului patriarh. Era hotărât în cer să-i fie cea din urmă. El odihnește sub o lespede a bisericii unde se urzise șubreda unire.

Împăratul s'a dus și, după el, și cetatea lui Constantin, sub apele scăpate din stăvilari ale istoriei. Unii din episcopii strănsi aici, dintre cari nu lipsea nici vreun vlădică dela Dunăre, strigau, mai apoi: pe străzile bătute cu ghiulele de marmoră de Mahomet Cuceritorul, că mai bine se închină păgânului decât Papei, iar alții ridicau tot norodul și popimea săracă, de cei din urmă botezați, a stepelor și pădurilor Rusiei. Chipul celui mai dârz licărește sub pietre scumpe și în sfîntenie, pe zidurile bisericii rusești din Florența.

El s'a întors aici după secole, sub cupolele mici moscovite și sub smalțul verde al acoperișului repezit, s'a întors ca o înfruntare și ca o nouă mărturisire. Italienii, în schimb, îi înăfă în față visul de artă, care se isprăvește între trandafirii și ingerii Raiului, din frescele capelei palatului Riccardi.

Benozzo Gozzoli fusese însărcinat să-i împodobească pereții. Și atunci a avut gândul să zugrăvească mersul spre Betleem al Magilor, într'un decor și cu personajii florentine care să închipue un fapt vechiu pe acel timp abia de câțiva ani și viu încă în toate mințile. Faptul era strălucitul alaiu, cu un împărat bizantin, un patriarh și cu atâția trimiși, de Vavilon sau de Tebaidă, ai tainicului Răsărit în el, când la Florența, cu tot atâtea socoteli politice cât religioase, cele două biserici creștine se făcuseră iară una, ca în zilele apostolilor și ale mucenicilor.

Merge și acum, pe drumuri de pini și de chiparoși, lumea aceea în care bucuria de viață a Renașterii născânde amesteca într'o glumă sfântă oameni și vremuri. Iată râpile dela Fiesole și biserica romană dela San Miniato al Monte, cu cerbi și lei, în locul potecilor arse ale Palestinei, și iată pe Cosim, cu toată curtea lui, de unde nu lipsește nici pictorul, pe Lorenzo tânăr, pe Ion Paleologu, pe Patriarhul constantinopolitan, iată într'un vâlmășag pe urma caravelor cu arapi, pe Pico della Mirandola, pe Poliziano, pe Ficino, pe Alberti, în rosturile lui Melchior, ale lui Valtazar, ale lui Gașpar și ale însoțitorilor lor de legendă asiatică la un început de Nou Testament. Căii sforăie sub curelăria lor lucrată, șoimii sfâșie iepuri, copiii-de-casă, cu o mână în șold și cu cealaltă ținând subțire din două vârfuri de deget catarama cu pietre scumpe a cingătorii, caută la privitori în liniște. Și umblă de patru veacuri și jumătate! Ieslea, care părea după deal, s'a depărtat. Cuviosul Magri, în conferința lui, vrea s'o arate din nou aproape și că steaua s'a oprit în sfârșit în cer. Numai o răspântie, și ea are să li se descopere drumeților.

Magri stă înaintea noastră înalt și strâns în rasa neagră de mătase. Vorba îi curge ușoară, dar n'are nimic de predică și nici din uscăciunea, cu citate și afirmații, academică. Insușirea ei de căpetenie ar fi lipsa de strălucire. Faptele trăesc prin sine și căldura izbucnește dinăuntru, fără bătaia pe nicovală sau găfâitul de foale al retorismului. Abia duhul prea mare de pace, care scade voit atât de controversate puncte de interpretare și de dogmă, dacă dă de gol intenția și școala iezuită.

Dar omul privește mai puțin, și el însuș scoate statornic în față problema. Glasul de-aici e numai cântecul unei țevi dintr'o monumentală orgă, la care un meșter nevăzut, cu trei coroane puse una peste alta, potrivește melodia și țăriile. În aceeaș clipă, în alte orașe cu campanile ale Italiei, în congregații depărtate de sub cercul polar sau în mici comunități siriene, la acelaș semn, mădulare mai umile sau mai de vază ale bisericii Sfântului Petru, pun în linie argumente asemănătoare. Scopul urmărit e în deadreptul legătură și cu noi.

Fără de două sute de milioane de mahomedani, de alte sute de milioane de budiști, șintoști și câte credințe mai sunt, cele șasesute de milioane de creștini alcătuiesc numai o treime din populația pământului. Această treime nu e cel puțin ea una și nedespărțită. Alături de biserica Romei se ridică, dușmănind-o, biserica răsăriteană sau biserica lui Luther. Vremea noastră caută să apropie din nou ceea ce nu trebuia să se rupă.

Între Apus și Răsărit deosebiri de dogmă sunt neînsemnate. Despre înfățetatea Papei, recunoscută într'un anumit înțeles încă de mult, s'ar putea ușor sta de vorbă. Purcederea Sfântului Duh și dela Fiul, nu mai e un nod fără deslegare. Prin Purgator trec și sufletele Răsăritenilor, fără ca ei să vrea să-i dea acest nume, dar nu înaintea unui nume s'ar putea opri cele două biserici cu sutele lor de milioane de credincioși,

cu miile de biserici, cu sutele de sfinți și cu zece veacuri de cultură, când ar porni, sub binecuvântarea de sus, una către alta. Azima sau aluatul dospit la împărtașanie, nu ridică nici ele, la o mai apropiată și iubitoare cercetare, stavile înțelegerii.

Ceeace desparte în adevăr e amintirea trecutului și e cultura deosebită, prin izvoare și dezvoltări de azi, deoparte și de alta. Biserica răsăriteană a încremenit în formele ei vechi și n'a mai putut da nimic peste ele. O dovadă e lipsa de însușiri misionare și de prozelitism. Roma singură a plecat cu crucea în mână printre necredincioșii Asiei și ai Americii, unde a întâlnit mai târziu luterani răsfoind și răstălmăcind Evanghelia, sau trimiși ai altor secte, dar nici odată Răsăriteni. Aceștia s'au zăvorit în bisericile lor naționale ajunse biserici de Stat și împrumutând punctele de vedere înguste, sau simpatiile și antipatiile vremelnice ale acelor State. Bizanțul s'a dărâmat a două oară, în ruini mai mari decât cele turcești.

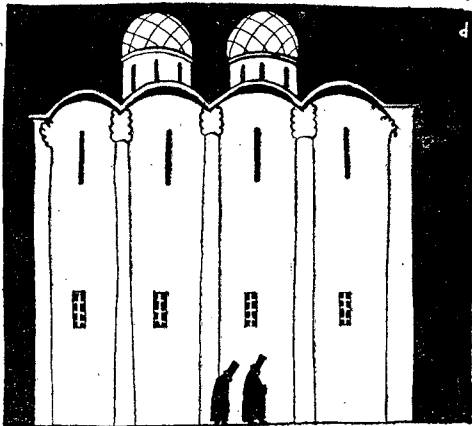
Dar vremurile, care au dezbinat, tot ele azi îmblânzesc legăturile. Cel mai puternic stâlp al ortodoxiei s'a înecat deodată sub ochii noștri în valurile unei revoluții politice. Biserica rusă, singura care mai dădea în Răsărit vlăstari de mucenici și de doctrină sfântă, a fost izbită în căpeteniile, în alcătuirea și în credincioșii ei. Mulți s'au risipit, cei rămași acasă luptă în două organizații vrășmașe, mințile caută împrejur neajutorate. Câte un vlădică sau mitropolit poposește la sânul Romei, și, ca mai de mult Soloviov, nu vede altă scăpare pentru suflet și pentru lume decât aici. Iar Roma însăș se umple de un foc nou și se străduiește pe toate căile să fie de folos. prin toți slujitorii și prietenii ei, în Rusia nouă, sau în Europa și aiurea, ori unde au căzut sfărâmături ale vechei Rusii. Congrese au fost chemate, ca acela cu atât de îmbucurătoare rezultate, dela Belgrad, sau altele se pun la cale, care au să hotărască chiar despre o unire, fie deocamdată și numai a bisericii ruse cu biserica romană. La unul din acestea din urmă au fost poftite toate bisericile ortodoxe, și prin urmare și cea românească.

Zilele Florenței Medicișilor deta 1439 au să învie iară, fără împărat bizantin și cu un biet patriarh pe drumuri, între alți patriarhi sub mitre prea noi. O câștigare a Rusiei pravoslavnice ar aduce cu sine sau alipirea și a celorlalte fragmente ortodoxe sau coborîrea lor la însemnătatea unor biserici armene sau copte.

Ortodoxismul voevodal n'a fost niciodată la o răspântie mai mare. dacă rugăciunile poruncite de Papa pentru biserica rusă și mai ales acțiunea dusă din umbră de el pentru o contopire ar găsi ascultare. Dezgrădinat în rosturile lui internaționale și rămas înăuntrul tot fără stâlpul de foc al unei credințe vii și zămislitoare de fapte de meditație ale cugetătorilor sau de îndurare ale schimnicilor și evanghelizatorilor, el ar apune fără strălucire, abia aurind vreun contur de străveche mănăstire.

Sinoadele se adună cu pădurea lor de cărji. Cupola Sfântului Petru se aprinde din mii de candelă. Icoanele pornesc pe drumuri. Roma chiamă.

Vremurile cer pază în turnuri înalte.

VERSURI

DE

AI. A. BUSOICEANU

DIMINEAȚĂ

PROASPĂTĂ, clară dimineață abia născută.

Descult, strivesc în iarbă boabe vii de rouă
Și cu brațe mari mă 'ntind spre soare.
Îmi desfac toți nervii, asemeni unor ramuri, să-i respir adânc
căldura și s'o sorb în mine toată.
Și cum mă 'nfig în huma înrouată,
Mi se pare că sunt ca un copac puternic și învult
Și îmi ascult departe inima cum bate 'n măruntaiele pământului.
Atunci, simt sufletu-mi cum crește 'n soare
Și cum crapă ca un mugur năpădit de sevă,
Și simt cum cântă primăvara 'n mine, neastâmpărată și voioasă,
Ca o ceată de prieteni tineri ce vin de departe dimineața
Infrățindu-și cântecul cu revărsarea zorilor.

CÂNTEC PENTRU FAPTE MARI

Prietenului Radu Vulpe

ȘI-ACUM, că altă primăvară a 'nflorit,
Afară și în noi,
Și sevă proaspătă svâcnește în trunchiul pomilor și 'n trupurile
noastre tinere,
Gătește-te de fapte mari — cu brațele, cu sufletul, cu gândul le
vom face —
Gătește-te de 'ndelungate, nemaiauzite fapte mari,
Și să pornim!

Ori unde! — înainte, la apus, la răsărit! E pretutindeni loc.
Pământul n'are margini.
Iar cui pământul nu-i e de ajuns, îi stă deschis cu înstelate căi
lactee — Universul!
Faptele mari nu le poate nimeni măsura cu metrul
Faptele mari nu se 'ndeplinesc decât în Univers.

Puternici! Liberi! Fără grija nimănui, și fără grija noastră.
Vom porni cântând peste coclaurii pământului — fără bedeker, fără
călăuză, fără hartă.
Harta noastră — câmpul, apele, pădurile, spinările de dealuri ale
zării, cerul înstelat și sufletu 'nstelat,
Pe harta noastră nimeni nu se poate rătăci și nimeni nu va căuta în
zadar, căci drumurile marilor drumeți toate sunt scrise în ea.

Fii gata! Măine 'n zori lumea va fi a noastră!
Vom porni din răsărit, cu soarele,
Vom merge năzdrăvan, cu el, deacurmezișul, — peste ape, peste văi,
peste ogoarele însemănțate proaspăt,
In amieze tot cu el vom poposi unde-om găsi mai naltă cumpăna
și umbra mai întunecată,
Și 'n amurg îi vom eși înainte drept pe muchia dealurilor, unde
buza cerului se apleacă rumenă și caldă peste buza lumii.

Cum vom mai chiui hoțește după el, la scăpătat, când de pe
dealuri umbra trupurilor ni se va întinde până 'n văi!
Cu brațe mari vom putea face atunci semne lumii întregi!

La nesfârșit! La nesfârșit! Pământul n'are margini.
Și fiecare palmă de pământ pe care o călci cu talpa, e a ta — și e
o faptă mare!

NOAPTE. LINIȘTE ADÂNCĂ. STELE.

NOAPTE. Liniște adâncă. Stele.

Dormi? - Vino să veghezi cu mine!

Nu ne știe nimeni, și cu umbrele amestecați, vom asculta în tăcere
somnul lumii.

Te-ai gândit? Nu sunt atâtea stele câte suflete se odihnesc acum.
Și nu vor fi atâtea stele câți sunt toți cei ce-și așteaptă, fiecare
steaua lui.

Noaptea îi învăluie însă pe toți deopotrivă, îi leagă, îi adoarme
la olaltă, și-i mângâie: „Iși va avea fiecare steaua lui!“

Iși va avea fiecare steaua lui? — Și tu, și eu, și omul care
doarme acum cu pieptul apăsător de griji, și femeia
părăsită ce se 'ntoarce acum prin somn oftând, și bolnavul,
și copilul palid cu ochii mari ce ne privea atât de trist
azi dimineață, și soldatul care doarme întins pe câmp, cu
brațul căpătâi, visând că se întoarce acasă, și nebunul,
și ocnașu 'n colivia lui de piatră,

Iși va avea fiecare steaua lui?

Și va rămâne o stea și, pentru cel din urmă om, la care nu ne mai
gândim nici noi acum?

Noaptea e înaltă, și sub faldurii ei de întuneric somnul tuturor
adie ca un cântec.

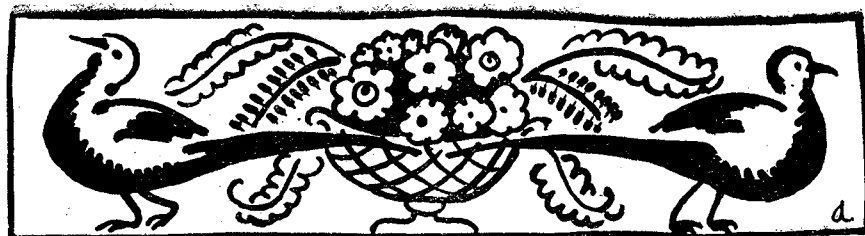
Nespus de duios!

Tu îl auzi? Auzi ce gânduri mari melodioase trec prin flautele de
argint ale văzduhului?

Dormi? Nu știi ce aripă de înger îmi atinge fruntea! Nu vezi
steaua ce se stinge acum căzând!

Dormi! Pentru tine, pentru mine o fi?...

MOARTEA UNUI PASAGER

DE
ION MINULESCU

OCTOMBRE-a zugrăvit pe cer
Cu nori de-argint, de plumb și de oțel,
Tavanul unei cameri de hotel
În care s'a 'npușcat un pasager.

Miroase-a igrasie...
Din tavan
Bucăți de tencuială 'ncep să cadă...
Octombre 'și varsă ploaia rece 'n stradă
Și pasageru 'și spală rana în lighean...

În vârful unui plop, o cioară —
Sau pălăria neagră din cuier
Al pasagerului ce-a vrut să moară —
Întreabă vântul:
— Cât mai e până la cer?

Și după câte-va minute de tăcere,
Pornește 'n sbor, din plopul desfrunzit
Spre cimitirul din apropiere...

Probabil, pasagerul a murit.

L A L E L E

DE

ION PILLAT

Lui Adrian Maniu

DE pe podele urcă valuri moi
De umbră și pe masă se întind.
Oglinda și limpezește iazul mort
Intr'un izvor cu seara cristalin.

Lumina sboară vie peste geam
Amurgul din afară le-a uitat
Lalelele ce galbene mai ard
In sfeșnicul subțirelui pahar.

Potirul nou al florilor e pumn
Inchis ușor pe câte-un licurici.
Potirul lor de porțelan acum
Își strânge 'n umbre focul licărit.

Lalelele stinse din odae fug.
Oglinda 'n apa morților le ia.
Năluca lor în vis rămâne fum —
Așa doresc și sufletu-mi să stea.

NOAPTEA TURCĂ

DE

PAUL MORAND

ORIENT-EXPRESUL țara în noapte publicul său tri-săptămănal. În totdeauna acelaș. Croitoresele franceze și modistele, mai puțin bătrâne, se întorceau la Constantinopol din călătorie după articole proaspete: la Laroche, parfumul Parisului se risipi, în vreme ce apăreau miresmele tari ale orientului: trandafirul și lămâia pipărată. Femeile dela Maternitate moșăiau pe culuoar cu șase prunci bălani care nu vor mai cunoaște, înainte de Bombay, leagănul. Oșterii de stat-major, cu chipie de poliție, măsurau peronul în timpul haltelor, cu pasul lor scurt, întins și autoritar. Francezii cu atâtea decorații încât nu li se mai vede inima. Englezii dormeau până târziu și fluerând, ocupau lavabourile până ce sfârșiau provizia de apă și șervetele. În sfârșit familiile de evrei spanioli din Salonic, în drum îndărăt dela Vichy unde pieța li se luminase, stăteau lungite toată ziua, toănite în haină pe paturile desfăcute sub sticlele de chianti, care se legăneau atâr-nate de lampa electrică. Pe urmă totul adormi în cântecul osiilor acompaniat de casta-netele de oțel. Se auziră sforăituri. Se auziră pumni isbind în mașonul pereților pentru a alunga ploșnițele. Conducătorul odihnea pe culuoar, deasupra unei perne ficsite de lei, lire, dinari, drahme și lire turcești de contrabandă, ducând cu el de altfel, sub tunica de alpaga, în mici hârtioare împăturite, pietre scumpe.

Trenul deșteptă gări elvețiene, în stil gotic, ale căror vitralii tremurără. Simplonul, dădu vreme de douăzeci și nouă de minute audiția unei mari simfonii de fier, pe urmă, pe stăvilare, am trecut culturile de orez din Piemont, până la o stație care sfârșea în nimic, într'o mare cisternă de umbră, de tăcere: Veneția. Dimineața un crivăț de zinc cosi porumburile de pe șesul croat. Serbia se anunță cu porcii ei, vărğați negru și alb ca hainele de sport, devorând într'o groapă scheletul unui vagon prăvălit din care nu

mai rămăsese decât roțile și semnalul de alarmă. Schimbarăm fluvii după alte fluvii, trecând peste baragii flexibile ca răchita, pe când alături răsăreau picioarele vechiului pod decapitat în retrageri. La Vinkopje, Românii în catifea, fură desprinși de tren, în noaptea înghețată. După Sofia, casele purtau ardei întinși la uscat asemeni viței sălbatice. Luminate de răsăritul soarelui, arate de boi, câmpiile bulgare înfățișau o simbolică prosperitate, ca pe vignetele mărcilor poștale sau pe dosul monedelor. În fine, după ce am străbătut deșertul Traciei, sub un cer înstelat dar unde ochii, deprinși cu constelațiile Occidentului, căutau în deșert steaua polară, ne mai recunoscând Carul Mic, care la marginea zării aproape de pământ, urma de astă dată o cale terestră; într-o deschizătură a zidului bizantin, Marea de Marmara se lărgi.

* * *

Vaporul nu pleca decât a doua-zi și îmi rămânea să petrec o noapte în oraș. Hotelul era nesuferit, populat cu figuri blegi, guri moi, nasuri grase, bărbii fugind îndărăt, pleoape de clătite afumate, ochii tăioși de Pera. Orchestra pornea ca un foc de armă, cântând valsuri-divanelor din fumoar, acoperite cu false covoare de Buchara, lămpilor de moschee făcute din sticle de sifon, statului major grec, palicarilor anglomani, plini de galoane de aur și de păr negru. Mi s'a recomandat pentru masă, restaurantele rușești. Se aflau, după alegere, o jumătate de duzină proaspăt deschise de refugiații din sud, unde serveau doamne. Am ales, în fundul unui culoar, pe Strada Mare din Pera, restaurantul Feodor. La al doilea etaj, o încăpere joasă: un smoc de fum, de sgomot și de alcool în care curentul de aer al noilor veniți scobește curioase caverne, se afla suspendat, la înălțimea capetelor, despărțind orizontal sala. În tavan erau lămpi albastre și viorii, pe ziduri, zugrăvite în frescă de un artist rus, se plimba sub palmieri stilizați, toată noblețea Moscovei împodobită cu un fes derizoriu. Femeile dansau în sunetul unei orchestre de maimuțe, întovărășite de violoncelul unui urs alb în caschetă și în bluză. Deasupra fumului plutea capul patronului, ex-regizorul teatrului din Kiev. Amintea chipul lui Chaliapin așa cum putuse fi văzut din lojă, la *Covent Garden*, cântând Marseleza, cu paharul în mână, la ultima sa reprezentație din 29 Iulie 1914, și prin statura lui, evoca Rusia așa cum e înfățișată lângă Munte-Negru, în Almanahul Hachette.

Sub acoperișul impalpabil, toată societatea se indeletnicea cu băutura: câțiva englezi, câțiva cetățeni din Pera, dar mai cu seamă Ruși. Stăpâna casei, dansatoare în baletul imperial, înfiptă în glacialitatea unei mantăli de hermină, cu un colier de perle roze la gât, primea la intrare. O orchestră românească, arunca deasupra capetelor, ca un dulce izzo, ciardașuri. Chelnerițele erau așezate la mese, puțin obicinuite să stea în picioare. Duceau farfuriile, dădeau ordine și le primeau cu o distincție blândă care dovedea că erau femei de condiție. Puteai surprinde ici colo, la ele, o siguranță, un cuvânt precis sau redat cu eleganță, un gest pe care ești deprins să-l vezi făcut slugarnic și care atrăgea îndată atenția.

La o masă apropiată, mușterii beau o șampanie grecească, care sbătută în sticlă în timpul călătoriei pe apă, arunca dopul în tavan, cu o detunătură teribilă. O cutie de tablă, înaltă de o palmă și plină de icre negre, era singura mâncare a mesei. Un ofițer înăbușit de o barbă nerasă de zece zile, purtând insignele comandamentului prinse cu ace la un pardisiu pe talie, era sărbătorit de oameni uzați, calici și fastuoși ca niște bancheri fugiți după bancrută, în vreme ce o foarte frumoasă doamnă, cu părul creț, purlând în urechi o ghindă de aur care atârna până pe umeri, puneă sare în găleata cu gheață. Pe urmă o doamnă decoltată, cu spatele întors spuse într-o franceză curată: „Și acum, ce-o să mâncăm?” cu atâta autoritate încât am luat-o drept gazdă. Dar după ce s'a hotărât felul ales, în loc să cheme, scoase din buzunar un carnet și cu un creion legat la centură cu o sfoară, se puse să scrie comanda. Era astfel în aceiași vreme invitata și servitoarea.

Când se ridică dela masă, împingând scaunul pentru a merge la bucătărie și se întoarse cu fața spre mine:

— Ana Valentinovna, *vous ici!*

— Bonjour, rosti dânsa, cu oarecare emfază. Iată o curioasă întâlnire. De când la Constantinopol?

— De două zile.

În zadar ridica glasul la ultimele cuvinte ale frazei, nici o mirare nu părea că trăește în ea. Părea, ca odinioară pe peronul hotelului, că mă așteaptă pentru o plimbare, cu bastonul sub braț, punându-și mânușile, alungând câinele cu o lovitură de picior.

— Sânt refugiată, spuse întinzând mâinele deschise cu o înfățișare de săracă pe drumuri de optprezece luni și aci din primăvara trecută. Cât despre D-ta, D-ta îmi pari că te ții foarte bine cu picioarele în ghete și cu ghetetele pe pământ. Ale mele sânt cârpite cu tablă și cu șireturi de piele de oaie. *Theotocopvli* mai există oare pe strada Fontaine? Li datoresc și acum o sută treizeci de perechi.

— Dar explică-mi.

— Nu se explică, spune Tutșef:

„Nu se înțelege Rusia cu rațiunea, nu poți decât să crezi în Rusia“!

„Totuși, se poate povesti. Ar trebui pentru aceasta să lași masa la care stai, căci nu intră în serviciul meu. Aici se ocupă de D-ta Contesa Strakoș.“

— Marica, vorbi dânsa unei femei brune, rumene, cu gâtul strâns într'o bluză neagră, permite-mi să duc la masa mea pe unul din clienții tăi, care e o veche cunoștință dela Biarits și pe care ți-l prezint.

Contesa Strakoș se șterse cu șorțul și-mi întinse o mână fină, împodobită la degetul mare cu un briliant, și pe care am sărutat-o îndată.

Era în obiceiul restaurantului.

Am luat o masă. Am spus atunci Anei că bucuria de a o revedea îmi era imensă și că eram tot atât de îndrăgostit ca întotdeauna de dânsa, dar ea m'a certat că abuzez de nefericirea în care se află.

— Grăbit, sensual și serios, ca toți francezii. Pasiune și siguranță; dar duos de zeflemiști cu toții, și cu atâtă spirit! N'au mai dat hrană de aceasta de cinci ani hoitului meu, adăogă, lovindu-și brațul cu mânerul cuțitului.

Se ridică, fiindcă un ofițer englez cerea socoteala.

— S'ar spune că n'ați făcut toată viața de cât lucrul ăsta...

— Sunt o căprioară rusească. Popor de nebuni, ne învățăm cu toate și la sfârșit descurajăm toți magii imbecili.

Nu închidem pumnul și nu încleștăm fălcile pentru a boxa dumnezeii, ca Englezii, nu acceptăm, ca voi, destinul cu inteligență și ranchiună. Indrăgostiți de lux, preferăm să mergem în marile restaurante ca servitori decât să nu intrăm de loc. A servi e plictisitor, dar nu mai mult decât a fi servit și decât să dansezi în fiecare seară la Hotel du Palais.

— Dulce amintire. April 1914. Furtuna pe stânca Fecioarei și valurile care se înălțau până la apartamentul din colț, pe care îl ocupați cu Mama D-voastră. Cum o mai duce contesa?

— A murit de tifos anul trecut, în lazaretul turcesc din Insula Prinților. Treizeci și cinci din Familia mea s'au dus. Am pierdut tot; chiar independența și viața lângă natura care consolează de tot; n'am pentru distracție de cât nefericirea, un sprijin real la drept vorbind, și care, împreună cu distracția tovarășilor mei, creiază în juru-mi o zarvă ne-bună și tristă ce-mi îngăduie să sfârșesc ziua... Mai este încă goana după gândaci și lectura zilnică a listelor de sinuciși. Dar aceasta n'are nici un interes. La Mobilizare ne-am retras la moșia noastră din Permenikoj, în gubernia Tulei, o clădire văruiță alb sub un acoperiș verde. Lucrul moșiei, vânători de ierunci, pansamente, lectură; noaptea afară în zăpadă, în mestecăni, focuri mari și sgomot de cai. Revoluția n'a schimbat nimic. Soldații se întorc de pe front în struguri pe acoperișurile vagoanelor. Cei care n'au fost zdrobiți de tunele și-au împărțit pământurile noastre. Abia 1918 s'au stricat lucrurile. Efectele revoluției sunt ca ale trăsnetului, capricioase. Cu toate că frate-meu era ofițer în gardă, n'am fost maltratate, eu și mama, în vreme ce la cinci verste mai departe, prințul Samarin care e aci și la care stau, își vedea nepoata îngropată de vie și nepotul sfâșiat cu furculițele... Intr'o dimineață, dezertorii conduși de un adjutant al armatei roșii ne-au cerut să între la Permenikoj. Sar din pat, iau colierul de perle și îl arunc în cenușa sobei. Imi ascund inelele mele și ale mamei în pudră.

— „Ana Valentinovna, bine voți să-mi dați toată argintăria și banii pe care-i aveți. Mă supun.

— „Jurați pe icoane că ați dat tot ce aveți.

Am jurat.

— „Dați-mi acum toate juvaerele.

Am depus în căciulă toate bijuteriile mărunte, brățări, diademe de strass.

— „Jurați că ați dat tot ce aveți.

Eram gata să jur. Dar adjutantul mă privea. Am întors ochii.

— „Sânt la Muntele de Pietate, am spus.

„El surâse și nu mai stăruie.

— „Mă crezi că în clipa aceea, singura desnădejde era că îi lăsasem să ia țimbala mea de copil, o țimbală de smalt cu un Kremlin de email alb pe fond albastru și micile linguriți franceze?

— „N'aș putea să capăt dela bunătatea voastră, am spus cu curaj, țimbala și micile linguriți franceze?

Adjutantul mi le-a înapoiat, îmi sărută mâna, nu înainte de a-mi fi scos din index un caloșon de smaragd și se retrase cu politeță.

O lună mai târziu, ținutul era străbătut de companii de fugari care se retrăgeau înaintea cehoslovacilor. Devastau totul în trecere. În două ceasuri a trebuit să părăsim tot. De atunci toate locurile ne au fost inaccesibile, toate întâlnirile dușmane. N'am cunoscut decât o singură bucurie care să nu fie mediocră: a fost intrarea lui Denichin în Kiev. Ce spectacol! Cazacii defilând în ordine pe cai lustruiți; se împărțea făină, orașul era pavoazat, chiar și Polonezii refugiați cântau, marinarii cântau din armonică; în ziua aceea am crezut într'adevăr Rusia eliberată. De atunci lipsa de disciplină, desordinea, dificultățile... dindărătul frontului.. Ce să mai spun? Așa se întâmplă întotdeauna la noi.

— Wranghel?

— Adevărat. Dar n'are bani. Frate-meu care servește în armata lui n'are decât 10.000 ruble pe zi. Cum să trăiești cu asta? N'are cisme și mănâncă ceapă crudă. Ștefan Bazarof, ofițerul acela la masa căruia supam când ai intrat, era colonel în regimentul Preobrajenchi. A fost spălător de vase la Yalta. Cu toate cartușierele de argint cizelat și pumnalele cu mâner de topaz, n'are cămașe și poartă uniforma deadreptul pe piele. Am rămas la Odesa până la intrarea bolșevicilor, pe urmă un crucișător englez ne-a dus până în insula Principilor. Am căzut bolnavă de tifoidă și eram să mor.

„Nu mai avem nimic. Mi-a rămas această rublă veche de argint, spânzurată la gât cu o panglică. Anastasia, care vorbește douăsprezece limbi și e diplomată a Institutului de filologie din Moscova, vinde chibrituri americane. Nu m'am culcat în cerșafuri de doi ani.

Spunea cuvintele acestea pe un ton plângător dar convențional, și nici o amintire dureroasă nu părea că o chinuie. Părea chiar în unele clipe, că e fericită fiindcă s'a putut achita de această datorie mistică.

Orchestra juca *Phi-Phi*. Scufundat în propria sa armonie, cel cu prima vioară, ca pe jumătate înecat, înălța capul pentru a se menține o clipă deasupra sunetelor.

— Aveți chintă regală și mai ezitați?

Jucători știrbi, în antree, trânteau cărțile ca lovituri de secure.

Ana îmi aduse un compotier de fructe, și în picioare înaintea mea, ciugulind strugurii continuă:

— Ceia ce-ți povestesc pare romantic. Dar totul în Rusia e romantic, chiar bucuria, chiar plictisul. Totul e magnetism. Femeile mai adaogă încă la aceasta. Sânt amestecate în războiu, în spionaj, în afaceri. Trăesc în trenuri lângă generali, în cabinetele miniștrilor, în păduri, în temnițe, pe fluvii și nu intervin, ca francezele, pentru ca să aducă încă mai mult bun simț și economie în existența bărbaților. Acolo unde ajungem, totul devine extrem. Iată Constantinopolul: mizeria e de necrezut, risipa mai nebună decât ori când: se bea, se trișează, se ia morfină, se moare și se fac afaceri cu o îndemănare și cu o reacredință, care minunează chiar pe cei din Pera.

Am născocit, pentru a o încuraja, sfârșitul regimului actual.

— Da, făcu dânsa, ne vom întoarce poate într'o zi în Rusia, poate.

Cuvântul acesta atât de dulce căpăta la dânsa o intonație mătăsoasă, îndepărtată.

Nu împovăra viitorul, dar îl sublinia cu o apăsare abia simțită, după cum brazii albaștrii înseamnă dunga orizontului, și creia un miraj de care nu se lăsa înșeiată. Termenii concreți, ei înșiși, îndurau această aumitoare schimbare pe care le-o întipărește buzele rusești; devenind ca umbre ale adevărului își pierdeau toată puterea. Iți venea să te temi că tot ce-a povestit nu s'a întâmplat. Uluitor fel de a vorbi, în care gramatica însăși, în loc să fixeze cuvintele le liberează și cuprinde mai multe trecuturi, din ce în ce mai alături de realitate, unde ziua de ieri chiar, sfârșește prin a fi pusă la îndoială.

— Poate...

Cuvântul acesta îl rostea, când ne întorceam seara, dealungul râului Adour, atunci când cu părul în vânt conducea un 100 H. P. Fiat să ne frângă gâtul, ca o troică. Era

logodită cu Wladimir Yermoloff pe care nu-l iubea, dar care îi trimitea poeme scrise cu sângele lui. I-am cerut să mă ia de bărbat, „va trebui să aștepti, spunea ea, va veni ceasul. Orice lucru este cu puțință, fiindcă poartă în el germenele contrariului.”

O regăseam așa cum era atunci, încercuită de un farmec în care te aflai îndată prins, dar care înceta la câțiva pași de dansa. Intrai în privirea ei ca într-o baie; și ochii ei aveau culoarea apei unde înotătorul vede fundul la o sută de brațe de țarm. Aș fi părăsit totul s'o urmez, când a izbucnit războiul.

— Ana, știi că m'am însurat?... Și copii...

Am descoperit în ochii ei ceva tulbure care mi-a amintit petele din smaragde. Ca orientatele când sânt fixate, întoarse capul.

— N'ai înfățișarea unui tată de familie. Toată viața, cred că vei păstra figura aceasta de copil... Vezi că aveam dreptate și că fără mine, ai găsit fericirea!

— Dar inima mi-e sgârbiată de creștături, ca un briceag vechiu de țaran. Ce pot să fac pentru D-ta, Ana?

— Nimic, merci. N'am nevoie de nimic. Câștig îndestul ca să mi pot răscumpăra blana. E la un jidov. Când am s'o capăt îndărăt, am să am cu ce merge la Paris cu trenul, care e mai puțin scump decât vaporul. Parisul e ținta noastră, a tuturilor, nu e așa?

— Nu-mi îngădui să-ți împrumut banii de drum?

— Ii am. Prințul Samarin mi-a amanetat blana fără să mă întrebe, într'o seară, ca să aibă cu ce bea. Și se află cusute în căptușeală, trei obligații ale orașului Paris, de câte o mie de franci fiecare, pe care nu le-aș mai vedea nici odată dacă reclam poliției.

— Haidem îndată să scoatem blana.

Am luat informații. Dugheana nu se închidea decât după miezul nopții. Rămânea deschisă până când intrau în radă cele din urmă vase, care aduceau fiecare clienți, gata să-și amănesteze vre'un lucru ca să capete sută de franci pentru un pat până la ziuă.

Abia la unu după miezul nopții suna stingerea poruncită de înalții comisari. Ana căpătă îngăduială să plece din restaurant. Orchestra cânta o melodie plângătoare și din ce în ce mai domoală, ca vocile unei trupe care se îndepărtează. Toți clienții repetau în cor. Haosul farfuriilor, scrumul țigărilor cu carton lung, aruncate pe fețele de masă, paharele răsturnate, pisicile de Angora rătăcind dela o masă la alta, ventilatoarele vânturând un aer vițiat, suspinele pianului, toată această miză în scenă de desfrâu, dispărea înaintea cântecului grav al glasurilor rusești care se înălțau spre tavan ca o rugăciune de exil.

— Rusia nu poate să piară, făcu Ana, când eșeam. Poate nefericirea îi plăsmuiește în clipa aceasta un suflet nou, mai mare și mai pur. Tinerețea noastră e secerată, dar copiii cresc. Privește Rușii aceștia din Constantinopol, din Baku, din Vladivostoc, din Sakelin; la dâșii dragostea de țară e nemărginită. Ar trebui puțin timp astăzi pentru a întemeia un imperiu puternic, mai puțin încă decât a fost nevoie pentru a-l dărâma. Ceiace e astăzi în partea de jos a roții va atinge mâine, poate, punctul cel mai înalt. Nu uita aceasta la Paris... La urmă, nu, spuse dansa luându-și seama; nu cred în cuvintele mele. Totul trebuie să moară, dar trebuie, pentru ca totul să poată renaște.

Trebuia să coborim la locuința Anei ca să-și ia chitanța blănei și pașaportul. Stătea în cartierele ticăloase ale portului. Afară, noaptea era întunecată. Vântul Mării Negre trecea prin Bosfor, ca un uriaș fluierat. Dealungul ulițelor, carabinieri italieni, jandarmi francezi, poliția militară cu caschete roșii, părea că pândește la colțul caselor un răufăcător internațional pe care nici o frontieră nu l-ar putea protegi. Pe măsură ce coboram, hidoase fetișcane, buhăvite de fard, cu cozile decolorate, cu rădăcina părului neagră, invitau trecătorii la *Bar-ul dela Belle Crête*. Uriașe tramvaie aurii asemeni cutiilor de lac grăbiau gemând. Pe înălțimea vechiului turn genovez dela Galata, se auziau pârâind scânteiele amiralității britanice.

— Cine mi-ar fi spus, înainte de dejun, Ana, că m-aș putea găsi aici, așa, cu D-ta? Mă gândeam adesea. Știam că am să te revăd odată...

— Eu, nu.

Mergeam pe străzi rău pavate, pline de gunoaie, unde se aflau cabarete grecești cu drapelele aliate zugrăvite pe ferestre și cu portretul lui Venizelos, în costum de plantator și cu ochelari negri, deasupra ușei. Pe trotuoare, turcii își beau cafeaua, cu tot vântul, tolăniți pe vechi canapele care-și pierdeau călții prin răni groaznice. Sub lumina congelată a unui cinema, un așiș arăta o damă legată într'o mașină în plin sbor, și care schimba

viteza cu dinții. În străzile unde se citea: „Stradă rezervată armatei franceze“ orchestronul tușea. Un dromader încărcat cu legume, asemeni unei punți păroase, bara drumul cu picioarele rășchirate. Case turcești din lemn de sicomor, satin cenușiu, arătau cerului incediat acoperișuri scufundate. Am intrat printr'o tindă într'o pivniță unde trei persoane își luau masa. Eri încă, erau cei trei proprietari mai mari din toată Gubernia Tula: prințul Samarin și cele două surori ale lui: Georgina și Aninca, verele Anei. Mirosea a alcool și a silitră, și peste asta, fața duhoare rusească de cașmir și de piele. Cele două bătrâne, doamne de onoare ale Impărătesei Mame, purtau, prinse cu ace la corsaj, insignele ordinului Caterina. Creșteau epuri de casă sub pat, se închinau înclinând înaintea icoanelor bătrânele lor capete, pe care englezii le răsuseră la Lemnos, din pricina păduchilor și își luau masa în talgere știrbe cu argintăria familiei salvate din naufragiu. În flacăra singurei lumânări care înfipțea într'o sliclă, lumina masa, arătau fețe palide, abrutizate de aventuri.

— Vreau să mă întorc în Rusia, spunea una cu o insistență plângătoare.

— Nu poți să te întorci, răspundea cealaltă. Au să-ți taie capul.

Și imita foarfecele cu mâinele încrucișate și râdea.

Prințul Samarin îmi oferi un scaun cu afectarea unei mari nobleți. Semăna cu un Sfânt Nicolae mobilizat, în tunica lungă de infanterie englezească, cu o mare rozetă a legiunii de onoare la butonieră.

— Poftim, domnule, cred că luați un ceai cu noi. Regret că nu vă pot oferi un Napoleon fin.

I-am aflat îndată toată povestea. Când a murit împăratul Alexandru, Samarin părăsi Curtea și se însură cu o bigotă foarte bogată. Puțină vreme după nuntă, se prefăcu foarte credincios și propuse nevestei să intre amândoi în călugărie, după ce s'au făcut moștenitori reciproci, ceiace ea primi. Când ușile mănăstirii se închiseră după dânsa, Samarin ieși din mănăstirea lui, unde avusese grijă să nu făcă nici un legământ, făcu să-i vină pe calea judecării toată averea neveste-sei și porni la Paris unde petrecu douăzeci de ani în desfrâu. Ruinat se întoarse la Tula și trăi pe spinarea surorilor, la țară.

— Parisul e tot așa de „pschutt“, tot așa de „vlan“ domnule? mă întrebă el. Și se mai spune tot așa? Am aflat că tonul îl dau jidanii. Ați văzut unde ne-au dus? Mi-am dat demisia dela Jockey în ziua când s'a ales baronul Gustav. Frumoase vremuri domnule.

Samovarul Alexandru al doilea cu armele lui Samarin cânta.

— Frumoase vremuri. Loteria artelor decorative, circul Molier, victoria *Fifinei* la 5 Iunie 1886 la Auteiul, balul animalelor la prințesa de Sagan. Eu eram în șoarecele alb. D. de Germiny, în maimuță, era strașnic. Și arătându-mi asistența, Massa îmi spunea: „Demi-castors et peaux de luxe“. Căci avea un spirit drăcesc.

Ana se pregătea de plecare, dar moșneagul mă ținea de un nasture, îmi sufla romul în față.

— Pardon domnule, n'aș vrea să crezi că un Samarin se mulțumește cu această primire. Trebuie să vii la Kolovsckaia, la moșiile noastre. N'o să întârziem mult până ne-vom întoarce. Am să vă ofer să beți din Tokayul meu pe care mi l-a dat împăratul Frantz Iosef, am să vă ofer să vânați sitarii mei de China, fasanii mei de Semmering și aveți să vedeți cerbii mei care sânt crescuți cu lapte de femeie.

— Vreau să mă întorc în Rusia, începu din nou bătrâna pe care aceste amintiri o exaltau.

Și cealaltă, cu mâinele foarfece și cu monotonia de nebună.

— Au să-ți taie capul Georgina; au să-ți taie capul.

Am urcat din nou către Pera, cu Ana la braț, așa cum apărea la fiecare cincizeci de metri, la câte un stâlp de lumină, foarte palidă sub pălărie de pânză ceruită de unde ieșeau două tufe de păr roșu încârlionțat; slăbită în rochia de jerseu negru pe care n'o ascundea îndestul o manta de praț.

Era într'adevăr nepăsare sau dorința de a nu provoca mila, ceia ce-i ascundea tot chinul? Sau această datorie venea dela mulțimea și durata acestor suferinți și ale celor la care fusese martoră? Aș fi vrut să mă consacru ei, să-mi întârzii plecarea și să o împac cu destinul. Dar dânsa părea că nu vrea să vadă îmblânzindu-i-se soarta și dacă făceam o aluzie, mă loveam de o hotărâre tăinuită și din ce în ce mai neclintită.

Negustori, treceau, purtând coșuri luminoase, pline de struguri, pe care o lumânare

pusă la mijloc, prin transparență, îi rumenea. La Tunel, o dugheană aspira către ea mulțimea străzii.

— Aci e biroul presei ruse, făcu Ana. Și iată harta frontului Wranghel.

Luminată de o lampă electrică, o hartă a Rusiei sudice, se vedea străbătută de un fir de lână care mergea prin Elisabetgrad, Lozovaia, Slaviansc, liberând Crimeia, porturile de grâu, cele dintâi pământuri negre, minele.

— Trebuie să avem încredere, spuse Ana, și să nu abandonăm pe Wranghel. Privește la toți aceștia de aci, trăsesc din această așteptare.

— Făci elogiul speranței și nu vrei să o accepți singură, Ana.

Intr'o suflare:

— Pentru mine s'a sfârșit, spuse.

Rușii, în grupuri, vorbeau citind depeșile, discutând sosirea pacheboturilor din Crimeia. Toți împreună se aplecaseră peste marginea acestei prăpăstii fără fund care e Rusia roșie, de unde nu străbat decât strigăte, lovitură de armă, pocnituri de biciu și niciodată nici o noutate despre aceia care au rămas închiși, nici o nădejde. În noaptea târzie, rămăneau acolo, din lipsă de altceva de făcut, calici și ca întotdeauna, noctambuli, în stranii deghezări, în neînchipuite porturi.

Intellectualii cu părul lipit de lip, în papuci turcești, continuându-și sofismele în dosul ochelarilor de fer: om îndoelnic, menaj slav, fără sex, fără vârstă, cu tocuri înalte, haine cenușii cărpite la genuchi, urmați de un câine de rasă, un *king charles* de o mie de livre, vorbeau cu glasuri de birjari rusești; pe urmă uniforme, dacă se poate spune. Lăncieri în bluze și pălării de pae; infanterie cu insignele regimentului cusute pe gulerul de catifea al unei redingote, un general în costum de ciclist cu crucea sfântului Gheorghe, dând brațul unei bătrâne; coloneli cu gâtul strâns într'un fular de mătase neagră, vindeau „Gazeta Sevastopolului”. Și aproape cu o figură orientală pe care nu se descifra nici plictiseala, nici nerăbdarea, nici tristețea, nimic decât o nemărginită plictiseală.

Lângă biroul presei, la intrarea în pasagiu, ne-am oprit înaintea dugheanei unde se citea pe o bucată de americană *Polack's oriental Stores. Salon de mode. Grand choix d'objets de luxe exportés de Russie*. Închideau. Ne-am strecurat sub oblonul de fier pe jumătate lăsat. În dosul unei teighele, Polack și copiii lui, cu păr de lână, cu ochi sângerați, își făceau inventarul la lumina unei lămpi cu gaz. Unul verifica sumele date în cursul zilei pe argintărie, tablouri, dantele, covoare, rușe, rochii de seară, biete sdrențe roze ofilite, care se vedeau atârânănd în umbră. În fund, erau blănuri spânzurate, tabloul unei uriașe întoarceri dela vânătoare și noroc. Hermine îngălbenite, zibeline roase și întunecate și mai ales acele blăni bărbătești de o greutate și un aspect de care occidentul n'are idee.

Ana sfârși prin a-și căpăta blana de lutru. Căptușala nu era descusută și hărțile de valoare se aflau.

Ochii i se muieară.

— Aș vrea să-ți mulțumesc și totuși nu pot să mă consolez că-ți datoresc un serviciu.

— Ai încredere Ana. Dacă mergi la Paris, prietenii mei te vor ajuta. Și te vei duce să vezi pe nevasta mea, adăogai surâzând; veți vorbi despre mine amândouă, ca în romanele rusești.

— Voi merge la Paris numai pentru mine singură, spuse Ana. Va fi o bucurie ultimă. Căci iată, și arată deasupra Cornului de aur, dincolo de Bosfor și de mare, drumul pe care l-a urmat ca să vină, nici odată nu mă voi întoarce acolo. N'am să-mi mai văd niciodată țara. Chiar dacă aș putea, n'aș mai face-o, fiindcă nimic nu mai poate supraviețui vieții mele de altădată. Sânt tânără, dar nu prea tânără și cunosc greutatea cuvintelor. Fiindcă pleci în orient și ești prietenul meu, poți să-ți mărturisesc, că îți spun acum un adio. La Paris voi coborî la hotelul din Quai Voltaire, fiindcă Luvrul e întrădevăr împărătesc către orele cinci, la sfârșitul toamnei; voi regula câteva afaceri de familie; voi vedea biserica din strada Petru cel Mare, unde am fost botezată.

A doua săptămână după sosirea mea, voi fi aproape fără nici un ban. În clipa aceea socotesc să mă spânzur și să sfârșesc cu aceste tristeți prea cunoscute. Nădăjduiesc că vei gândi la mine așa cum gândesc eu la D-ta. Adio.

Mă îndepărtă cu blândețe și numai o clipă făcu o pată, mai întunecată decât noaptea.

(în românește de CEZAR PETRESCU).

BIOGRAFIA MEA PENTRU UN PRIETEN

DE
LUCIAN BLAGA

CÂND și unde m'am născut? Nu știu prietene, nu știu.
Dar știu că lumea e o cântare
cu care cerul adoarme copiii
și ține treji înțelepții până la sfârșit.
Astfel și viața mea ia înfățișeri jucăușe :
câteodată zâmbesc, câteodată urăsc.
Câteodată spun vorbe cari nu mă cuprind,
câteodată iubesc lucruri cari nu-mi răspund
Spre isprăvi viitoare încă n'am deschis privirile,
de umblat umblu ca fiecare —
când vinovat pe coperișele iadului,
când fără păcat pe muntele cu crini.

Câteodată fac schimb de taine cu strămoșii
poporul spălat de ape subt pietre.
În fiecare seară ascult povara sângelui
în mine cum se tot revarsă
dintr'un trecut mai vechi decât luna.
Trăiesc împrăștiat
între pânea de zi și odihna de noapte,
prisonier ademenit și înfricat
de rostul orizontal al somnului veșnic.

Mai departe prietene nu întreba,
căci iată mi-ar fi ușor să-ți spun
că înțeleg obârșiile planetare și cheia furtunilor,
dar cerc înzadar să-ți spun cuvântul
ce-aș vrea să-l spun,
cuvântul împotriva mea,
singurul, singurul,
cel din urmă adevărat cuvânt.

S B U C I U M

DE
V. CIOCÂLTEU

I

CA 'ntr'o câmpie arsă și încinsă
Din care apa a fugit învinsă,
In care pică iarba ofilită
Și 'n care ouăle ca într'o plită
Se coc în praș plesnind,— ca într'o câmpie
Cu stârvuri date morței chezășie,
Din care fuge vântu 'nspăimântat
Că frunza, cea din urmă s'a uscat,
Ca 'ntr'o câmpie de nisip și foc
Cu palmierii frânți dela mijloc,
Cu roci ce frig ca piatra din cuptoare
Cu nopți ca ziua de dogorătoare
Cu struți bolnavi ce peste 'ntins se duc
Și cad trăsniți în creștet de zăpuc,
Ca 'ntr'o câmpie 'n care 'i otrăvit
Și cerul și văzduhul, — te-am iubit

Secase seva sufletului veșted
Privirea ta mă dogoră în creștet,
Ca un copac sub ropotul de grindeni
Setos te respiram de pretutindeni:
Purtam prin cărciumi pline de soldați
Chaotici ochi în creer scufundați
Și 'n cântecul de dible și țimbal
Înfiptă'mi stai în gând ca un pumnal!...

.....

II

Mă roade gândul, zilele mă rod,
Izbește timpul 'n mine ca 'ntr'o casă
Cu zidul rupt, cu tencuială roasă,
Sub țigle viespii mișună în pod.

Au fost cândva oștețe în odăi,
Dar toate's prăfuite—acum și mute,
Arcușele zac frânte pe-alăute
Iar ochii mei sunt tot mai mici și răi.

Vre-o brazdă nouă dacă trag cu plugul
Prin țarinele sufletului stors,
Vin alții să culeagă pentru tors:
M'aleg cu miriști doar din tot belșugul.

Și tot mai tare mă apasă plumbul;
De atâta mișelie sunt sătul,
Mă simt pustiu și gol ca un pătul
Din care hoții au furat porumbul.

III

Ca lucrând sub diabolică poruncă
Și cu vorba și cu ochii mă omoară,
Otrăvitele săgeți ce mi le-aruncă
Fiecare vorbă spusă le măsoară.

Cine știe dacă mâine n'o să plângă
Când la poartă'i nici poștașul n'o să vină!...
Ca sub trăsnet cade 'n râpă să se frângă
Bradul falnic când îl tai din rădăcină.

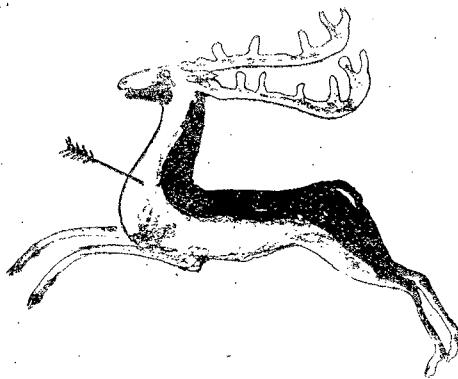
Repezitele vârtejuri de secure
Așchii rupte—aruncă 'n aer,—și de-aceea
Au fugit toți zeei casei spre pădure
Și-a rămas în trupu'i fraged doar femeea.

IV

Mi-e pleoapa ciuruită de alice
Și în urechi îmi țărăe un greer,
Ce cobe 'ncearcă liniștea să mi strice
Cu izbituri de cioc în ochi și 'n creer?
Pe răni un roi de muște se scoboară,
Acopăr zbârănitul lor c'un muget.
Inșfăc șervetul și le dau afară
Să-mi ardă iarăș candela în cuget.

Un șarpe unsuros cu pielea arsă
De-am strâns la sân, tot el e înțeleptul:
Prin șapte limbi de foc veninului varsă
Și neîndurător îmi roade pieptul;
În van l afum cu frunze de tutun,
Și-a cuibărit culcuș de baștină,
Nici să'l amort nu pot, nici să'l înbun
Și nici să'l izgonesc în mlaștină.

Dar nu mai simt subtila lui otravă
În miezul viu al găunoasei hârci,
Că mi colcăe în trup topită lavă:
Vulcan de viespi, de scorpui și năpârci
Ce 'nfumegat irumpe în afară
Cu zburături din nevoiașă mi cușcă,
Nu mi pasă că un șarpe mă 'npresoară
Căci fără vlagă creerul îmi mușcă.

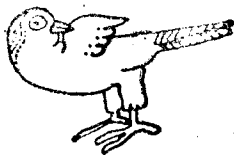

ÎNCEP DIN MUNTE PLOILE...

DE

SANDU TUDOR

MUNTELE pleșuv, impietritul sihastru,
din aburirea slăvilor
'și-a 'nfășurat stana, cu vecernicu-i vâlnic albastru.
Și dintr'o poiană în miezul dumbrăvilor
spre văzduhul plutind aiureală,
un pândar de pe gorganu-i de strajă
dondăne domol dintr'un dulnic de vișin
o patriarhală
de vrajă.
Și 'n murgul serii ce 'ntârzie,
vitele mugesc spre ceșoasa văilor depărtare
o presimțire de belșugă bucurie,
scuturând din tălângi cu-o lungă 'nfrigurare.
Și din cremenea de steiuri prăpăstioase, un fulger
a scăpărat cu 'n amnar nevăzut și-acu tună,
rostogolind peste podul înseratului cer
presimțiri reci de furtună.
Vitele printre celini se ascund răslețite.
In vârful de gorgan: boarul de frică
se 'nseamnă cu-o cruce ingenunchind pentru rugă,
din spate grăbit își ridică
neagra și păroasa lui glugă,
și privind mohorîrea norilor ce curg,
cu-o spaimă sfântă șoptește:
Doamne, Doamne, încep ploile, ploile noului belșug!

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

SĂRBĂTOAREA CĂRȚII LA FLORENȚA

INTRU piață florentină, largă destul ca să încapă fără să se simtă, un arc de triumf și o veche poartă a cetății, falfăe de câteva zile, steaguri. Falfăe la marginea de sus a porticelor, care de patru laturi întind în linie înalte deschizături trase cu compasul Renașterii și întind zbor de porumbiei. E pentru ochiul năvălit de Soare, același falfăit, al pânzelor multicolore, sclave cuiului și sferei, și al aripilor cu ape de sif, liberate și cochete.

Pe un steag roșu se înfioară, ca de o zbârlire a pielei scortoase, elefantul alb al Siamului. Crucea albă a Savoei se frânge într-o adiere, alături de crucea albă a Elveției. Crucea de două ori suprapusă a Mării Britanii bate numai dintr'un colț al câmpului ei albastru, pe când tricolorul cu negru al Germaniei și tricolorul cu alb al Franței se scutură cu furie. În această Curte de steaguri, ca niște trimiși aeriți și colorați de fâri mai de aproape și mai de poveste, de subt ecuator și dela cercurile polare, de pe unde a pornit cu galbene corăbii prin mările varehului Columb sau n'au pătruns decât romancierii exotici, iată-l și pe-al României! Mai la o parte, șoimul de argint al Poloniei clatină din zimțul penei a douăsprezecea dela aripă, iar leul cehoslovac își încearcă ghiarele labeli ridicate, supărător, ca într'o mătase care fâșie și i le incurcă în scămoșala ei. Pe deasupra, stelele albe ale Statelor Unite și crinii roșii ai Florenței! E garda de onoare dela intrarea Expoziției internaționale a cărții.

România se găsește în palatul cel mare al editurii italiene, cu Polonia și Anglia în față. Celelalte țări străine sunt toate în pavilioanele din curte.

Lumina cade liniștit, din tavanul aproape întreg de sticlă, slăbit de o pânză albă. Seara, un rând

des de lumini electrice o incadrează într'un gherghef strălucitor. Deschizătura puternică a două uși lasă de două părți trecătorii și privirile. Pe una, dintr'o sală lăaturalnică, se văd încă de departe, colecțiile «Culturii Naționale» mărginite în stânga de Academia Română iar în dreapta de Institutul Social Român și înflorite la mijloc de hărțile Institutului geografic al armatei și de cărțile de artă puse în vitrină. În rama de marmură roșie a celeilalte răsar, dintr'o sală centrală, cele patru pupitre ale «Cărții Românești», închise ca într'o galerie de stampele ei de grigorești visători în ciobani tolăniți pe plaiuri și în fete străne în tulpan, sau de verona pierduți prin zăvoalele primăvăratice.

O adiere de țară se revarsă în atmosferă. O friză care merge de jur împrejurul sălii, la o înălțime destul de mare, pentruca amănuntele și caracterul fragmentar de epizoade rupte, să se șteargă, prinde pe vizitatorul, intrat în sfârșit, în hora istoriei patriei, dela descălecarea traiană a podului lui Apolodor până în vișorul bățăliilor din zilele noastre. Iar unul din colțuri, cu un divan românesc peste care cade pseudoperetele unui covor geometric, desăvârșește acea atmosferă. Chenare sau inițiale de cap de rând și motive de copertă se dovedesc treceri deadreptul, prin aplicare la tipar și la carte a jocului de ac din ii sau a alesăturilor din fote și țesături grele de lână, ale țarancelor de prin văile Carpaților. Meșteșugul lui Gutenberg, unul și același în liniile mari, a căpătat o culoare națională.

Dintre toți oaspeții cari au intrat, tocmai o regină de departe, cernită toată, a deosebit mai limpede această însușire și a întârziat mai cu dragoste asupra ei. Ea a trecut dela dulap la dulap, umplând pauzele cu reflecții despre carte și a ascultat cu

înțelegere critică. Lămuririle. Reflecții și lămuriri, le transcriem aici. Ele sunt ca un text de călăuză, subțil ale cărei litere stă în filigrană albăstrue o stemă regală.

Începând dela ușa sălii din mijloc, întâmpină publicațiile oficiale. Apar de sub geam, jos în vitrină, cărțile cu mult aur de mozaic și icoane bizantine sau cu domni îmbrăcați în haina de cavaleri angevini, tipărite de Comisia Monumentelor istorice. Mai sus se văd odoarele dela Secu, în fotografiile care uimesc prin limpezime și țarie de negru și alb, ale inginerului Stelian Petrescu. O preocupare cu totul de altfel arată, deasupra lor, cărțile pentru lucrători și buletinul Ministerului Muncii. Alte ministere se înșiră alături și, încheindu-le, produsele grafice ale Monitorului Oficial.

Urmează pupitrele «Culturii Naționale». Unul e acoperit de cărțile de artă, altul de cele de literatură originală, al treilea de cele de știință și cel din urmă de traduceri. Micul grup se oprește. Regina întreabă și-și spune părerile.

Cartea s'a adunat pe aceste locuri din douăzeci de țări, în tot fastul ei tehnic, dar și cu întreaga însemnare simbolică. E o întrunire de mari gânditori tăcuți și abstracti, în forma făcută și cu desăvârșire omenească, a scrisului. Ei se caută din ochii transpuși ai titlurilor și-și vorbesc din limba de corespondențe și taină a literii.

Un peisaj se poate proiecta în toată lumina lui într'o apă sau se poate silueta într'un Apus cu umbre tot mai lungi. Frunzișul și Marea cântă, iar privighetoarea ține, cu versul ei, în loc stelele. Goticul e o schiță de piatră pe marginea unei păduri în freamăt. O femeie s'a desbrăcat de bae și iată Venera Medicișilor! Pictură, muzică, arhitectură, sculptură, — arte de imitație, cu modelul neajuns și altul decât ele însele. Un biet singur simț, calea pe care ajung la noi. Luptând să se păstreze globale, neasociate cu nimic și în afară de orice analiză, care le-ar dizolva în elemente străine. Oglindind natura și înțelese tot ca ea, deadreptul, pretutindeni. Încântare spontană și totală. Năzuință de unitate sufletească și de primitivism...

Cartea, care e un precipitat al scrisului, precum scrisul e un precipitat al gândului, are altă ființă. E în acest desen, care ia ca model cugetarea însăși, dar apare în același timp model și realizare, pentru că niciodată unul n'a fost văzut fără altul, ceva straniu și ocult. El se răsfrânge în noi și inundă pe alții, disociind, individualizând, stărnind analiza și combinările, izvor de mișcare și drum spre rafinament. Oglindește pe om și se poate cu atât mai mult concentra în mărginirile de graiu, ale omului. Scrisul și cartea rămân față de arte, ca filozofia față de științe: lucrând cu mijloace asemenea, dar depășindu-le și condiționându-le.

Un cântăreț din Odisea, tradusă de Murnu, își ridică lira deasupra capului. Foi de text stau deschise ca să se poată judeca punerea în pagină, caracterele, hârtia și cerneala. Regina se apleacă peste literele de frontispiciu eline, subțiri și felurite, ca un lucru de mătase cu șabac. Încearcă o carte, o întoarce, o desdoae.

Cartea caută azi simplul, solidul, sugestivul. Pe alocuri idealul a fost ajuns și perfecționările se fac numai în amănunt și în suprafață. Dreptunghiul acesta (și o mână cu degete inelate, puțin supte și ca fildeșul, se lasă pe o copertă gălbue), acest dreptunghi de hârtie tipărită strânsă laolaltă, a fost trecut prin toate lucrările închipuite, până să dea volumul ușor, cu foaia o plăcere la pipăit, cu litera o ispită, cu cerneala unitară și intensă, cu

marginea albă, ca o ramă de liniște a ochilor, deschis fără trosnetul de cleiu, și gătit cu scoarțe picturale, arhitectonice sau muzicale. Cartea răvnește să câștige pentru ea și prin înfățișare, să aibă o prețuire proprie și în sine, alături de cuprins, și să întrupeze pornirea spre veșnicie a scrisului, luând o formă care s'o facă dragă și păstrată. Ea capătă de fiecă dată o personalitate și lasă să se străvadă în așezare, format sau alte potriveli grafice, lumea de idei deosebită, pe care, cu o arcă de cleștar, trebuie s'o ție și s'o ducă.

De multe ori acest echilibru clasic de interes poate fi întâlnit. Alteori mai sunt șovăeli, fie spre nesocotirea monahală a hainei, fie spre copleșirea bibliofilă a textului. În meșteșugul cărții, la fel ca în al teatrului, puitorii în scenă, cari sunt aici, tipograful pentru hârtie și presă de mână, ilustratorul pentru gravuri și legătorul pentru îmbrăcămintă, își fac loc și întrebunțază numai ca prilej isprava de știință sau de artă, a minții.

Dar, după rafturile cu publicațiile Academiei, în care stau la locul cel mai văzut, studii în legătură cu Italia, ca Leopardi e la Spagna de Ramiro Ortiz și notele despre romanticii italieni ale lui Alex. Marcu, sau memorii de Capidan, comunicări de Iorga, Histria lui Pârvan; după feburimea de coperte a traducerilor «Culturii Naționale», dela Un om sfârșit al lui Papini, Masca și obrazul lui Chiarrelli, la Elementele de estetică ale lui Croce; și după deosebirile de format ale cărților de știință, Psihologia lui Rădulescu-Motru, alături de Istoria artelor de M. Simionescu-Rimniceanu și de Histoire des Roumains a lui Iorga, se desface marea panou. Institutul geografic al armatei a ales și a trimis aci hârtile lui cele mai caracteristice Sunt exemplare unice, de regiuni ca a Bucureștilor, urmăriți pe meridian într'o fâșie care trece spre Miazăzi până în Bulgaria, iar la Miazănoapte până sub munți, sau Valea Oltului dela vărsare până la cotul cel mare al Țării Făgărașului. Nu lipsește ținutul cunoscut prin faimă lumească, al Sinaei, nici celălalt, prin încețare de ostași și sânge, al Mărășeștilor. Sunt colțuri de Moldova cu mănăstiri, și sunt colțuri de Dunăre cu păpuși și cu bătea de lopeți și de aripi de bălani, la scări mari care ajută să recunoști o potecă știută sau un pâlăc de case într'un ostrov.

Ca un omagiu se așează între ele brâul lombard și toscan al Italiei, lucrat de aceiași desenatori iar peste tot acest păienjiniș de linii de nivel, de hașuri, de cerculețe și de puncte, care sunt într'o imagine convențională pământul de sub picioare și comedia care se mișcă a lui Galileu, se întind în linie, continuare a frizei istorice oprite de panou, câțiva domni vechi, ca m. dele de stampe oarecare, dar pline de un fior propriu, cu Regele și Regina la mijloc, sub stema încadrată în tricolor. Regina de departe stă înaintea acestui perete al țării, în tăcerea de o clipă a meditației. Stampele negre ale Domnilor sunt după portrete de demult, Cantemir Învățatul, Mihaiu Vulcanicul; Suveranii sunt colorați. Friza ne împresoară ca niște cartoane de studiu ale Marelui Fresco cu principalele faze din istoria Românilor, care la București era să fie lucrată de Puvis de Chavannes. Aici, unde a fost în sfârșit realizată, ea e în cea mai mare parte de Costin Petrescu.

„Cultura Națională“ are, în două pupitre alăturate, secția ei de literatură originală, strânsă, într'o privire de departe, în jurul flăcării tricolore a romanului lui Minulescu. Copertele alb-gălbui ale scriitorilor români clasici, colorate de copertele

noui marmorate ale contemporanilor sau de albastru, ținut parcă într-o mânăse de pergament, în fășia albă a cotorului dela poeziile lui Adrian Maniu, fac din acest colț un popas inviorător între atâtea cărți. E aici, ca într'un alaiu de tournou de pe o tapițerie a marelui coridor dela Uffizi cavaleria sburdalnică și mândră, toată literatura nouă, în realizările și făgăduelile ei. Și iată, înainte-i, sub baldachinul ei înalt, și regina care poate să împartă răsplata, la fel cu regina măestritelor țesături de Bruxelles, toată în negru.

Urmează aripa cărților de artă, cu Luchian al lui Cioflec lângă Arta țărănească de Opreșcu, vechia artă românească a d-nei Lamotescu-Ionescu în preajma monografiei Băncii Marmorosch Blank et Co., cu chenarele eide aur peste o plasă de motive decorative bizantine și lăsând neînecat numai ochiul de medalion cu vedenia bogățiilor țării de pe fiecare pagină, și, în șir mai departe, cu alte câte cărți de factură asemănătoare a mai scos editura. După cum încheiase cu publicațiile Academiei Române, „Cultura Națională“ are la ceastăaltă margine, volumele grave ale Institutului Social Român, întregindu și astfel înaltul cadru academic și de criterii proprii în editura românească.

Ce vine acum, după lucrările atât de deosebite în peniță și litografie ale colonelului Păun dela Institutul geografic al armatei, e cât poate să se vadă aici din sufletul provinciilor liberate. Transilvania își trimite tipăriurile „Astrei“, rezultat al multor decenii de activitate culturală pentru păstrarea unui popor sub stăpânire străină, și trimite ca dovadă a ce face după întregire, puternicele publicații de istorie și limbă, ale editurii „Ardealul“ sau cărțile mai ușoare didactice și călăuzele regionale, cum e aceea a Brașovului de Petit, dela «Unirea» din Brașov Bucovina stă în frunte cu Istoria Basarabiei de Nistor, și cu alte cărți, dela «Glasul Bucovinei» din Cernăuți.

«Cartea Românească» ia un întreg perete, cu un pupitru de cărți de artă și de legături originale, cu unul de cărți de știință sau de cultură generală, cu aitul de literatură și cu al patrulea de cărți didactice, povestiri pentru copii și biblioteci de popularizare. Tabele statistice amănunțite și intuitive dau o părere d'stului de măgulitoare despre puterea producției de cărți din România. Editura a scos 263 în 1920, în 1 586,4.5 de exemplare, 465 în 2 629.200 de exemplare în anul următor, 552 în 4 712.850 de exemplare în celălalt, 467 în 3 859.350 de exemplare în 1923 și 567 în 4.845.200 de exemplare anul trecut. Și să se fie seamă că e vorba, oricât ar fi ea de puternică și furnizoare aproape exclusivă a școlilor, de o singură casă de editură și că cele 567 de unități bibliografice din 1924 ale «Cărții Românești» nu înfățișează decât nici o opțiune din numărul de peste 4.500 înregistrate în acelaș an de Academia română, potrivit legii de pozitului legal. Chiar dacă la tiraj proporția e departe să fie aceeași, și dacă pentru toate celelalte întreprinderi editoriale, mai mici sau mai mari, câte are România, am pune la un loc o producție numai egală, cele 10.000.000 de exemplare tipărite anual de noi, ar da o cifră aproape de necrezut. Polonia, cu o populație care întrece pe a noastră cu zece milioane și cu o tradiție și așezăminte de cultură scrisă mai vechi și mai întinse, a tipărit în 1924, 17 milioane de exemplare. Luând ca punct de plecare statistica dela «Cartea Românească» nu știu dacă n'ar trebui să tragem încheierea că suferim de o supraproducție a cărții! În tot cazul am avea de ce fi mândri.

O întrebare, care vine singură în fața acestui întreg, de fabricat tipografic, dar și de exponent al culturii unui popor, e aceasta: dacă rătăcirea noastră printre cărți, chemătoare a atâtor ceasuri de singurătate și de încântare, se face într'un târg sau într'o expoziție? Comitetul a vrut să-i aleagă un nume mai îmbietor pentru editori, și s'ar părea că trebuie să fim într'un târg, plin de forțota tranzațiilor negustorești și a încercătorilor internaționali de marfă.

Dar cartea, prin firea ei, și prin organizarea de desfacere pe care această fire i-a dat-o, nu se aseamănă cu alte produse industriale moderne. O vitrină de mare librărie pune în cel mai umblat bulevard de oraș zi de zi tot ce editura proprie și din patru, cinci țări cu limbă cunoscută, are mai nou și mai de vâlvă. Cataloge și prospecte împărțite gratuit, aduc aproape oricui vrea listele publicațiilor și model de hârtie de tipar, de gravuri și de cuprins, în cele câteva sau mai multe pagini trase anume în acest scop. E ca și cum dela o fabrică de automobile s'ar putea trimite la mii de problematici clienți, nu un album ilustrat, ci o roată și o osie de probă, sau poate chiar motorul!

Și atunci târgul, gândit ca atare intră încet în făgașe de expoziție, mai plină de interes și de folos, atât pentru editori cât și pentru lume. Cartea nu e legată cu lanț și ascunsă în vitrină, și nu aduce foaia de pergament miniaturată și zugrăvită toată, dintr'un ev mediu de călugări, când caligrafia și pictura puteau deschide porțile cerului. Ea se poate răsfoi în voce ca în orice librărie, și se poate cumpăra. E cartea celor din urmă trei ani, cel puțin în deobște. Altminteri s'ar întâmpla ca la fiecare trei ani vizitatorul să vadă aproape aceleași cărți, afară de un mic adaus de noutăți. Dar însăș înșirarea aceasta în grupe compacte, de sine stătătoare și cât mai caracteristice, lărgește zarea. De unde era un scop, cartea ajunge un mijloc și se subordonează, crescând în însemnătate. Apare, adusă de adunarea la un loc, statistica. Săli de mașini și școli de tipografie umplu alte secții unde procesul producției se poate urmări în feluritele lui trepte, dela cele mai tehnice până la cele mai omenești. Săptămâni de cultură, cu citire din opere sau conferințe de personalități reprezentative, scriitorii cărților din rafturi și de pe pupitre cu cea mai mare trecere între cititori, se alătură târgului. Iar târgul, prin aceste adausuri, ca un corp care se îmbracă, după fiecare altă haină, se lămurește în adevăratele atribute și ornate și iese la urmă, cu sceptor și coroană, expoziție, manifestare a culturii din toate țările, etapă de civilizație, întrecere în cele bune între neamuri. Acelaș drum l-a mers și târgul internațional al cărții, deschis din trei în trei ani la Florența.

Un bun popas cere «Casa Școalelor», cu cărțile ei numeroase, de multe categorii și, mai ales, foarte ieftine. Nimic nu arată mai limpede câtă griji cheltuiește Statul pentru răspândirea conștiințelor în mulțime, fie ea de școlari, fie de cetățeni în putere. Legiuni sunt lucrările de literatură, legiuni traducerile din clasici. Biblioteca pentru popor sau de popularizarea științei, unde numele binecuvântat al lui I. Simionescu se întâlnește ca o cheazășie, spune cu glasul ei adânc ce trebuințe mari de cultură sunt la noi și ce puteri s'au înmănunchiat ca să le dea o deslegare. Statisticile bogate și lucrate de tehnicieni și de artiști, sunt o podoabă pentru sală și un izvor de informare, lăcomit.

Deastânga și de dreapta intrării a doua, fac strajă, deoparte, Socec, cea mai veche firmă edi-

torială, cu două dulapuri de literatură, traduceri, oarecare știință și cărți de copii și tinerime, iar, de cealaltă, un grup de edituri, mai de mult și mai proaspete, mai de aproape sau mai de departe, când de un caracter, când de altul: «Ramuri» și Suru, «Răsăritul» și Steinberg, «Hanul Drumeților» și Fundația Culturală Principele Carol.

Toți vor să-l vadă pe Iorga. Un franciscan minorit, cu piciorul gol în sandală și cu rasa roșiatică strânsă de funie, cum l am văzut pe un zid din Assisi pe Sfântul Francisc ținând cuvântarea către păsări, se desface dintre mai marii pământului și întreabă de ce n'am expus într'o aripă anume a secției românești, opera lui Iorga întreagă, dela început până azi? Regina caută pagini și ilustrații cunoscute în volumele tipărite de „Ramuri” pentru Gamber. Sunt vrute și cărțile scoase din grija pentru cultură a prințului Carol, la Fundație, și călătorii împrejurul pământului sau exemplare din «Cartea Vremii», cu versurile de țară veche și de Moldovă ale lui Pilat, alături de xilografii întunecate ca o țundră tracă, ale lui Teodorescu-Sion, sunt privite cu luare aminte. De o latură și de alta a pupitrului parcă-și iau locul, chemați de suspinele poetului și de cuțitașul pictorului, cei doi Daci dela intrarea grădinii Boholi, încăciulați, inopincați, cu mâinile înainte, sub lanțuri pe care numai secolele le-au măcinat, și în mințele de marmură roșie, grele ca robia lor dunăreană. Suntem aici cu tot trecutul nostru. Apoi Dacii pleacă și pleacă și regina, în grădini cu lămâii plini de poame din ghivecele fântânii lui Neptun, și în tapițerii flamande din coridoarele împăraților și zeilor dela Uffizi.

Expoziția română e înconjurată de pretutindeni de editura italiană cu cele mai bune case ale ei, dela tipografia bibliofilă Bodoni din Lugano, care e vorba să se mute la Florența, până la Bemporad, Treves, Mondadori, Giannini, Bottega di Poesia, Alinari, și câte, din Florența, din Milan, din Roma sau de aiurea, mai imbie, cu publicațiile răsunătoare de clasici sau cu încercările de înnoire și de modernizare a tehnicii cărții, pe trecătorul indigen și internațional, prin decorativa și bogata lor punere în scenă. Iată și cartea care de doi ani încoace a avut cel mai mare noroc editorial. Se traduce acum în chineză și autorul ei se plânge că dintre toate popoarele albe numai România n'are o traducere. E Storia di Cristo a lui Papini, întors la ieslea sfântă ca un paj, pe vremuri zburdalnic și necredincios, din alaiul cu daruri de aur și de tămăie al regilor magi O sală lungă adăpostește expoziția cărții sfinte, catolice, de limbă mai ales italiană, franceză, germană și engleză. În marele palat mai

expun Polonia, într'un belșug de stampe și covoare în boiuri aprinse, în care însă cartea se pierde aproape, ca un simplu element decorativ, și Anglia, cu nenumărate dulapuri, uniformă și solidă, cu volumele ei, toate legate, reci și cu titluri poleite.

Afară, în pavilioanele din curte, Franța și-a deschis o sală în culori vii și înflorite, ca o peșteră albastră a încântărilor pastorale, cu stalactite de cărți, cu sidef sculptor de stampă și cu răzătoare zâne albe ale calcarului, mărgeanului și mirezmelor ascunse. Germania, peste drum, stă aspră și cenușie ca oțelul, în dulapuri de sticlă pătrate, toate de aceleași dimensi, și cu editorii fără număr așezați după alfabet, în spații egale. Mai departe e Iugoslavia cu publicațiile frumoase din Zagreb, și ale editurii de artă «Cartea cea bună» dela Belgrad, Elveția trilingvă, Cehoslovacia abia reprezentată, Statele Unite, cu câteva reviste și publicații oficiale, Siamul în volume cu scris ciudat și gravuri zugrăvite exotice, Venezuela cu un catalog și Japonia cu o Japoneză în chimonou de vară și ace lungi în părul negru, și cu câteva stampe de mari ca igrăfi și miniaturisti ai depărtatelor ostroave.

Prin marea ieșire a steagurilor se ajunge iară în piața cu portice, cu poarta San Gallo, singură păstrată din brăul de ziduri de odinioară, poate de spaima leilor ei, și cu arcul de triumf din zile austriace. Arcul e destul de urit, dar Italianii n'au vrut să-l dărâme, ci i-au luat, cu o inscripție de lămurire pe o albă placă de marmoră, caracterul țanțoș și vrăjmaș al robiei italiene. Acum, la unul din picioare, copii și oameni mari stau, în potcoavă, în jurul unei cutii înalte de scânduri. La fereastra ei de sus perdeaua e trasă și păpușa de lemn a întâiului teatru al străzii își spune pățaniile, dintr'o muzicuță răgușită. Se saltă, se izbește cu capul de rampă, joacă, ciocnindu-se în creștet, în sgomot de castaniete, de alt creștet, al altei păpușe, de alt sex ori alte zdrențe pestrițe, și pierde, în răsul de un sold al micilor și marilor gură cască. Iar casa de lemn pleacă singură, pe picioare nevăzute, către altă răspântie.

Pare și ea, cum par și măgurile cu chiparoși și campanile din zare, dela Fiesole, un chenar de miniaturist călugăr al secolilor de credință, cu peisagii sfinte și cu scene vesele din popor, privit într'o aplecare peste o carte din expoziție. Ochiul se ridică, nu crede, clipește și își închiștue să scape de urmărirea lor. Dar la urmă se împacă și pornește cu ele pe drumuri, de acum parte și ele din viață, pe drumurile cu crini roșii abia îmbobociți și cu zbor de porumbie de Maiu.

ION ORDEANU

ALECSANDRI ȘI SCRITORII FRANCEZI

ISTORIA literară, voind să fixeze într'o formulă cât mai aproape de adevăr caracterele specifice ale mișcării romantice de pretutindeni, nu uită să insiste niciodată asupra unuia din cele mai evidente: lărgirea inspirației prin exotism. Nu este însă vorba doar de exotismul de cadru, ci și de acela mai ascuns, corespunzător încetățenirii unor teme de circulație universală, în cadrul unei date literaturi. Cosmopolitismul romanticilor derivă și din ușurința adaptărilor dela literatură la literatură, în afara preocupărilor locale, în ciuda dreptului de autor. De aci și multe din păcatele înaintașilor noștri

apropiați, nestânjeniți întru nimic de perspectiva, uneori plicticoasă, a plagiatului.

Astfel stând lucrurile, ne vom explica ușor ce mănos câmp de exploatare rămâne Romantismul european pentru cercetătorii de literaturi comparate. Ei nu scapă nici un prilej favorabil spre a se pune pe urma împrumuturilor literare, dela țară la țară, recunoscute ori întâmplătoare, contractate în decursul veacului trecut. Se poate spune că toate studiile asupra Romantismului, au la bază astfel de cercetări.

Studiul pe care *Martinenche*, profesorul de lite-

ratură spaniolă dela Sorbona, l'a închinat nu de mult «Spaniei Romanticilor francezi», se întâlnește pe aceeași linie cu acela publicat de d-l *Charles Drouhet*, profesorul nostru de literatură franceză, închinat lui Vasile Alecsandri și raporturilor dintre opera sa și aceea a Romanticilor francezi. („Cultura Națională” 1925. Biblioteca Universitară, pp. 310).

Cartea D-lui Drouhet, își propune în primul rând să fixeze definitiv modelele franceze ale scriitorului moldovean și să explice nu numai natura dar și eficacitatea lor asupra producției alecsandriene. Ceeace Pompiliu Eliade și mai ales Apostolescu afirmaseră doar în trecut și nu totdeauna cu dreptate (doar ei au încercat din capul locului sinteza influenței franceze asupra Romanticilor noștri, fără a avea la îndemână monografiile pregătitoare), capătă astăzi consacrarea definitivă, prin sagacitatea și rigurozitatea științifică a cercetărilor d-lui Drouhet.

Astfel de studii sunt totdeauna anevoioase, presupunând cunoașterea aprofundată a ambelor literaturi puse față în față: lucru și mai anevoios când e vorba de Romanticism, dată fiind poli-grafomania reprezentanților săi. Greutățile sporesc în cazul Romanticilor noștri: nu avem încă ediția critică a operei lor, nu avem biografia lor studiată în amănunt, nu avem monografiile închinare cel puțin celor mai de seamă dintre dânsii. Cu Alecsandri stăm și mai rău: manuscrisele lui au luat drumul Moscovei, în tovărășia pânzelor lui Grigorescu.

D-l Drouhet însă le-a folosit în cea mai mare parte căci multe din capitolele studiului publicat astăzi, au apărut încă înainte de război prin diferite reviste, mai ales în „Viața Românească”. Cu toată notorietatea lor, aceste studii fragmentare se găseau greu; și apoi, lipsea studiul inedit asupra dramelor în versuri ale lui Alecsandri. Iată de ce socotim binevenită strângerea în volum a acestor studii, cu atât mai mult cu cât s'au adus unele modificări și s'au introdus unele întregiri de natură bibliografică.

Nu este un studiu care să ne satisfacă doar curiozitatea de-a ști cari anume scriitori francezi au fost într-o măsură mai mare admirați și imitați de romanticul nostru: prin el se fixează nebănuit de clar înclinările sufletești și intelectuale ale „bardului” în diferitele etape ale evoluției sale literare; se rotunjește personalitatea sa; se deduce chiar starea de spirit a societății romantice dela noi și preocupările sale artistice; se verifică în fine o serie de formule estetice oarecum consacrate prin uz, când este vorba de Alecsandri.

Această largime de idei, constituie meritul de căpetenie al cărții de față. Ea ne este mărturisită de însuși autor în Prefață, dar cele cinci capitole lungi ale cărții sale ne dovedesc din plin că acest criteriu n'a fost numai un deziderat. D-l Drouhet nu se mulțumește să indice și să dovedească apropierea (lucru deloc ușor) ci explică din punct de vedere istoric, biografic și psihologic de ce poetul nostru s'a adresat, de exemplu, în anumite momente unui poet francez și nu altuia, de ce din opera unui anumit romantic l'a atras o anumită latură și nu alta. Repetăm: aceasta rămâne partea cea mai personală a lucrării sale.

Iată-l pe Alecsandri poet liric. *Lamartine* este idolul juneții sale, din timpul primei șederi la Paris. Dar care *Lamartine*?

Acela al „Meditațiilor”, al „Lacului” mai ales, plin de efuziuni sentimentale și de idilă amoroasă, este epoca iubirii pentru Elena Negri!, cântărețul Graziellei și al Elvirei: de celălalt *Lamartine* Alec-

sandri s'a dezinteresat chiar și în epoca maturității sale artistice.

Dar alături de *Lamartine*, *Victor Hugo* și *Théophile Gautier*. Și în cazul acestora, Alecsandri n'a căutat să rețină ceea ce era adevărată artă în opera lor, ci a împrumutat mai ales procedee și elemente de cadru exotic: îl lasă rece culegeri ca «Châtiments» ori «Contemplations», îl entuziazmează în schimb „Orientalele și Baladele”.

Dar admirația și influența lui Hugo apare și mai vădită în producția epică a poetului nostru; temele, situațiile, personagiile, descrierea cadrului, procedeele de compoziție, chiar și unele corespondențe verbale, dovedesc că Alecsandri epic n'a pierdut o clipă din vedere „Legenda Veacurilor”, cu toate că a izbutit să „naționalizeze” aceste elemente împrumutate.

Trecând la producția sa dramatică, autorul cercetează aproape toate comediile, vodevilurile și piesele lui Alecsandri, reușind să precizeze însemnătatea și cătimea modelelor franceze, precum și partea personală care îi se cuvine lui Alecsandri ca localizator, spre a ajunge la concluzia că „în repertoriul francez se află aproape toate izvoarele de care el s'a servit pentru alcătuirea dramelor și comediilor sale” (p. 144).

Ni se dă astfel prilejul să retrăim repertoriul teatrului românesc și francez totodată, de acum o sută de ani: dela «Cucoana Chirița», «Lipitorile satelor», «Boieri și Ciocoi», la *Picard*, *Maillet*, *Scribe*, *Ch. Bataille* ori *Emile Augier* și, iarăși, *Victor Hugo* (cărui a se adresa mai ales în ultima perioadă, aceea a dramelor istorice în versuri).

În concluzie, ca să alcătuiască un repertoriu național, Alecsandri n'a șovăit să se adreseze vodeviluștilor de bulevard, astăzi cu totul și de toți uitați; n'a șovăit să ia ca model chiar farse de rând. S'a arătat în schimb mai atent atunci când era vorba de producțiile pe cari punea mai mare preț: poezia epică, lirică și dramele în versuri. Cu toate acestea, urmărind scrierile Romanticilor francezi, Alecsandri nu s'a oprit asupra aceluia cu adevărat superioare ci s'a lăsat atras mai ales de cele ce purtau pecetia caducă a momentului.

„Sensibilitatea lui Alecsandri, lesne mișcată și vie, adâncește puțin și nu se frământă mult” (p. 304) — „Este o imaginație potolită și cumpătată, iubitore de rânduială și, ca și sensibilitatea lui, plină de măsură și de tact” — „Alecsandri n'avea temperament romantic, dar moda literară, admirațiunile și ideile generației sale îi impuneau să scrie versuri sau să compună drame ce nu răspundeau dispozițiilor intime ale firii sale” (304).

Am încercat astfel, pe cât ne-a fost cu putință, să desprindem câte-va din ideile călăuzitoare ale studiului d-lui Drouhet, care pe lângă precizia informației istorice și bogăția materialului bibliografic, se remarcă prin îmbinarea analizei literare (dusă până la analogii de elemente melodice și consonanțe), cu sinteza întregitoare. Căci d-l Drouhet nu se mulțumește să stabilească analogii și să descopere izvoare nebănuite ci dă caracterizări estetice, atât asupra modelelor cât, și mai ales, asupra operelor romanticului moldovean. Lucrarea sa trece astfel dincolo de sfera studiilor propriu-zise de literatură comparată și multe din concluziile la care ajunge ar trebui să fie introduse în manualele curente de literatură românească: s'ar pune astfel în circulație formule mai adevărate cu privire la producția atât de variată și pe nedrept învinuită a lui Vasile Alecsandri.

ALEXANDRU MARCU

SAINT-SIMON, SEMĂNĂTORUL DE IDEI

LA 19 Mai 1825, odată cu aprinsul luminilor, după asfințit, a murit la Paris, Rue de Faubourg Montmartre, Claude-Henri de Rouvroy, comte de Saint-Simon. Împlinise șaiszeci și cinci de ani; după o viață febrilă și neobosită de studiu și de activitate directă în realitate, până la ultimul ceas nu și-a pierdut luciditatea. Ca Socrate a închis ochii vorbind cu prietenii: «Amintiți-vă—i-a fost ultimul cuvânt—că pentru a face ceva mare trebuie să fii pasionat!»

Privită astăzi, după o sută de ani, această viață de dezordine înspăimântată iar presimțirile sale uimesc. În același timp realist și himeric, calculator și vizionar, observator lucid și profet halucinat, a știut să discearnă încă dela isvoarele lor nelămurite, principalele curente de idei care au inundat de atunci lumea. A pregătit socialismul, a anunțat Societatea Națiunilor, a propovăduit cultul științei, a grăbit avântul industrial care într'un veac avea să schimbe fața lumii: poate fi socotit în aceeași vreme bunicul pozitivismului — întrucât Auguste Comte, elevul său e socotit părintele pozitivismului și poate fi numărat și printre înaintașii necreștinismului și al tuturor reformelor pentru care chestiunea socială e mai întâi o chestiune morală și religia singurul principiu fertil al himericeii împăcări generale. Iar pe lângă acestea, om de afaceri, agiator sub marea Revoluție, mecenate și desfrănat sub Directorat; pe urmă dela o zi pe alta, calic fără adăpost, copist la muntele de Pietate, pensionar al propriului său servitor—care minune! nu numai că l-a întreținut dar i-a și tipărit o carte pe socoteala lui; și apoi filosof vagabond, student la cincizeci de ani, pamfletar politic și jurnalist, șef de sectă și câte încă altele..

Dacă Balzac l-ar fi cunoscut, ce personaj unic și grandios ar fi zugrăvit pe acei contur al realității. „Stima pentru mine insumi a crescut în măsura în care făceam fapte care păgubeau reputației mele. Nebunia nu e altceva decât o extremă exaltare supremă și e indispensabilă pentru a săvârși fapte într'adevăr mari“.

Cărțile lui—după cum unele miroase a cerneală tipografică—ele transpiră febră. N'a fost nici odată capabil să pună ordine în concepții, să elaboreze o doctrină coerentă. Era un geniu explosiv. Prin scris, ca prin supapă, fășneau ideile ca aburii; bune și rele, minunate și insignifiante, logice și absurde. Știința îl fascina. Multă vreme și-a închipuit că va fi un al doilea Descartes. În prima lui scriere «Scrisorile unui locuitor din Geneva» propunea o reformă socială bazată pe legea lui Newton. Și în măsura în care se pasionează pentru astronomie face cercetări în domeniul psihologiei, pe urmă în istorie. Prevede că psihologia trebuie să devină o «știință pozitivă», dar aceasta numai ca primă etapă, pe urmă va veni rândul moralei, al politicii și al religiei însăși. La gândul că spiritul pozitiv se va întinde din om în om, Saint-Simon se inflăcărează și exclamă: «În acea epocă, toți savanții de frunte vor fi membrii clerului». Iată una din expresiile visului său! Li trebuia un cler alcătuit din savanți și dela acest gând n'a renunțat nici odată în toate părerile lui schimbătoare. Ceeace reproșa creștinismului era inferioritatea actuală a

clerului, altă dată îndrumător al sufletelor. Pe toate glasurile aduce laude serviciilor aduse de Biserica în Evul mediu; din nefericire, după al cincisprezecelea veac, clerul s'a lăsat distanțat de laici, și dacă mai reprezintă încă o mare forță morală și a pierdut și autoritatea. Fiindcă preoții sunt ignoranți, să se facă savanții preoți; dacă religia e împietrită, să descopere știința mijloacele de improspătare și isvorul de viață.

Toate acestea în nădejdea vârstei de aur al cărei program, Saint-Simon îl expune într'o serie de publicații care se eșalonează dela 1818 la 1825: Industria, Politica, Organizatorul, Sistemul industrial, Catechismul industriașilor, Opinii literare, filosofice și industriale, Noul Creștinism.

„Totul prin industrie, totul pentru ea“—așa suna epigraful primei broșuri. Franța după douăzeci de ani de războaie avea nevoie să-și restabilească finanțele și să-și învioreze puterile. Nu putea ajunge la aceasta decât printr'o religie a muncii.

Nici odată Saint-Simon n'a uitat că politica, morala și religia sunt trei aspecte inseparabile ale aceleiași realități, realitatea socială. Recunoaște opera Revoluției dar o găsește incompletă fiindcă dacă a dărâmat un regim găunos și caduc, n'a știut să construiască nimic solid. Nu cu idei metafizice de libertate și egalitate se poate rezolvi problema socială. Egalitatea îi pare un cuvânt deșert: «Credeți că e destul să fiți alegători pentru a avea darul descoperirilor în chimie?»

Acestor inconsistente «drepturi ale omului» Saint-Simon substituie drepturile producătorului. Dar către sfârșitul vieții se întoarce la vechile percepțe ale evangheliei, pentru a pune temelii *Noului Creștinism*:

«Cei dintâi creștini au întemeiat morala generală proclamând atât în colibe cât și în palate, principiul sacru. Toți oamenii trebuie să se socotească frați, să se iubească și să se ajute unii pe alții. „Au trecut mai bine de optsprezece veacuri de când acest principiu fundamental a fost răspândit în lume și din această epocă începând, toate cercetările oamenilor de geniu n'au isbutit să descopere un principiu superior prin generalitatea ori precizia sa, celui propovăduit de întemeietorul creștinismului. Și așa spune mai mult, când societatea a pierdut din vedere acest principiu a căzut imediat sub jugul Cesarilor, adică sub imperiul forței fizice, pe care principiul creștin o subordona forței intelectuale».

Acesta i-a fost ultimul cuvânt. După douăzeci de ani de studii, meditații și dibueli, după ce a căutat singur în știință secretul fericirii, după ce a implorat savanții să coopereze la această mare operă, după ce a încercat să galvanizeze industria și capitalismul, a sfârșit prin a face apel la iubire și la milostivenie și prin a cere spiritului religios să grăbească progresul social printr'un Creștinism regenerat.

E o încheiere a vieții cu tâlc, ca atâtea altele, a atâtor copii prodigi, care după toate rătăcirile, s'au întors la fântâna creștină de sub troiță să soarbă apa răcoritoare pentru sufletul uscat de arșițele tuturor pierzaniilor și indoelilor.

PASCAL ȘI DESCARTES

DE doi ani, de când Franța a sărbătorit al treilea centenar al lui Pascal, e o adevărată eflourescență a literaturii pascalienne. Ceva însă mai mult decât o modă legată de un eveniment actual și efemer. E accentuarea unui curent continuu de cercetări, publicații și comentarii, ramificate din rădăcina *Port-Royal*-ului lui Saint-Beuve

Cea mai nouă lucrare a lui Jean Brunshwrig, *Le Génie de Pascal*, poate fi socotită concluzia ediției monumentale a lui Pascal, în paisprezece volume, în care Pierre Boutroux se ocupase de Pascal savant, Felix Gazier de Pascal jansenist și Brunshwrig de Pascal apologist și filosof. În trei capitole cel puțin din noua carte: «Pascal savant», «Fineță și Geometrie» și «Experiența religioasă a lui Pascal», Jean Brunshwrig se pune în chiar centrul problemei, care în materie pascaliană trebuie să pasioneze cu deosebire un filozof: opoziția între geniul lui Pascal și al lui Descartes. Două fețe opuse și complimentare ale spiritului omenesc, privite în cea mai înaltă tenziune și în plina desfășurare a geniului creator.

Un filozof și un savant vor deosebi imediat prezența planului cartezian și planului pascalian. Planuri care pot fi definite ca psihologie și echilibrate de spiritele imparțiale și reci; sau atacate și apărate de acei care se recunosc pascalieni prin ostilitatea lor împotriva lui Descartes sau cartezieni prin violența lor antipascaliană. Asupra acestui contrast, asupra rațiunilor care-l explică și consecințelor care se pot deduce pentru psihologia geniului omenesc, Jean Brunshwrig a scris pagini adânci și subtile.

Pe scurt, Descartes e un matematician și Pascal un fizician. Descartes cere reflexiunii și științei o chee universală. Tainița naturii e ferecată cu multe încuieri diferite, dar o singură chee, tăiată într'un anumit chip și în mâna unui om care știe să o folosească, poate să deschidă toate lăcățile. Descartes, geometru, mecanist și filozof, a gândit toată viața la această chee și a făurit-o măcar rudimentar. Spiritul său era făcut pentru a gândi probleme

mele particulare ca aspecte ale unei probleme generale, pentru a transporta în fizică și în metafizică aptitudinile de matematician.

Și dimpotrivă, Pascal strămută în matematică obiceiurile de fizician. El gândește prin probleme particulare, ireductibile una alteia. Ceeace spune despre oameni ar putea spune despre probleme: pe măsură ce ai mai mult spirit, distingi mai multe originale. Problema vidului, problema echilibrului lichidelor; problema cicloidelor, problema calculului probabilităților, sunt tot atâtea sondeții încercate de un spirit rapid și nou, în continuă muncă de invenție.

De invenție, da, fiindcă, dacă matematicianul Descartes e un mare filozof, fizicianul Pascal e un mare inventator. Disprețul lui Pascal pentru metafizică nu vine de acolo că a depășit cu spiritul său, ci că metafizica trece peste puterile lui sau îi e streină felului său de a gândi. Chiar religia acestui fizician e fizică, experimentală, istorică.

Descartes, care prevedea ca și Bacon, spiritului omenesc un viitor de invenții mecanice n'a putut inventa nimic el însuși, și toate rarele lui încercări în acest domeniu au sfârșit prin eșecuri. Pe când Pascal s'a dovedit un spirit de inginer tot atât de fecund ca Da Vinci. (Vezi invenția omnibusului, a mașinei aritmetice, principiul presei hidraulice). În fanatismul lui antipascalian, Paul Valery vede în eroul său Leonard, un spirit cu totul îndepărtat de pretinsul abis care-l întovărășea la fiecare pas pe Pascal. Un abis - spune Valery - l-ar fi făcut pe Leonard să gândească la o punte. Dar este exact la ceea ce s'ar fi gândit Pascal. Și nu numai pe tărâmul născocirilor fizice. *Provinciatele* lui Pascal, corespund de asemeni unei invențiuni, a jurnalismului - literatura adoptată exact la cadrul unei foi volante. Și nu tot el e născocitorul stilului genial și fulgerător care a fixat proza franceză? Aici stilul e omul. Stilul lui Descartes ordonat și deductiv e dintre cele mai respectabile; dar ce poate fi mai puțin inventat?

i. d.

MEDITAȚIE PENTRU TEMPLUL LUI PAUL LANDOWSCHY

La expoziția internațională de arte decorative, în centrul curții de meserii, a fost rezervată o sală specială fragmentelor unui templu închipuit, de sculptorul Paul Landowschy. Opera depășește cu mult preocuparea pur decorativă. Spicuim dintr'un eseu plin de miez, al lui Gaston Rion, câteva fragmente din care se desprinde sensul profund al acestui templu al civilizației omenesti și al omului.

Să ne închipuim cataclisme care ar prăbuși Europa - războaie monstruoase, cume sau numai prelungirea antinomilor actuale: civilizația și religia întinzând în sens invers una alteia: cele două pasiuni contradictorii de lux și de trândăvie sfârșindu și tirania simultană asupra marelui număr. În scurt, augusta Europă, frumoasa bătrână fardată căreia celelalte părți ale lumii continuă încă să-i facă temenele din obicei și pentru a dovedi buna creștere să ne-o închipuim în mormânt de milenii - mumie uitată.

Nu s'ar mai ști limbile care se vorbeau. Timpurile prevestite de Victor Hugo, în Oda Arcului de Triumf

să ni le închipuim implinite. Parisul?... Câteva ruini ici-colo, pe câmpurile verzi pe care le cultivă Birmanii și Mongolii. Și după cum felahii care ară astăzi pământul Tebei cea cu o sută de porți, altădată capitală a lumii, acești Birmani și Mongoli instalați pe tărâmul fluviilor noastre, să ni-i închipuim ignorând istoria. Imitatori inconștienți ai lui Nabonassar, regele Babilonului, cu opt veacuri înainte de Crist, care a poruncit să se facă praf din tabletele unei forme povestind viața înaintașilor, să ne închipuim că acești ultimi cuceritori ai Europei ar fi avut grijă să ardă bibliotecile.

Așa dacă ar fi, dacă am admite această melancolică ipotesă, dacă n'ar rămânea nimic din civilizația noastră decât templul lui Paul Landowschy intact, în starea, deopildă, în care au fost descoperite în Dordona cavernele sculptate și pictate ca niște adevărate sanctuare ale paleoliticului magdalenian - sufletul nostru ar supraviețui încă în mijlocul oamenilor; nimic esențial din ceiace am fost noi n'ar fi pierdut,

Pe cei patru pereți ai acestui templu se află înscris gestul nostru întreg: tot ce știm din trecutul nostru, tot ce ne imaginăm despre origina și mersul speciei dealungul tenebrelor imense ale preistoriei, tot ce au visat cei mai buni dintre noi despre sensul destinului nostru, tot gestul nostru de civilizați ai veacului al douăzecilea clocotește și se desfășoară, fără cuvinte, din acești pereți albi. Căci mai fericit decât poezii cu algebra savantă și fugitivă, Paul Landowschi cântă epopeia noastră în singurul graiu întotdeauna accesibil, în limba spontană care a precedat ideogramele și ieroglifele și le va supraviețui. E graiul Egiptienilor care a născocit chipul de a povești sărbătorile lor în frize paralele pe zidurile hipogeelor și syringelor, ca panglicele desfășurate ale unui film de piatră.

*

E bine ca omul să se retragă din el însuși, să încerce câte odată a se vedea ca și cum ar fi un altul, și mort, să-și inchipuie urmașii, familia, partidul, țara, fragmentul de umanitate în care formează un șablon uitat cu desăvășire — și nu devenit Istoric, căci istoria e făcută din nume proprii. E bine să se imagineze redus la o simplă urmă anonimă, ca un oraș mesopotamian cu câteva movilițe de argilă în mlaștini.

Cu acest suflet descărcat de noi înșine vom putea citi pe manuscrisul zidurilor din templul lui Landowschy propria noastră istorie, fără început și fără sfârșit.

Seria binefăcătorilor anonimi și profani: cel care a furat focul, întemeietorul agriculturii, născocitorul ceramicii, descoperitorul metalului, utilizatorul vaporilor, cel care a coptat electricitatea și cuceritorul văzduhului. Și încă pe lângă aceștia corțegiul părinților popoarelor și ai liberatorilor civici. Întreaga înșiruire a efortului uman.

Iar după cum, în tragediile lui Sofocle și Eshil, corul explică sensul acțiunii prin strofe și autistrofe, tot astfel pe fiecare zid, țâșnite din el, dacă am putea spune, câteva figuri gigante care povestesc rațiunea acestui tumult milenar și ținându-se departe de vâlvorile transitorii, definesc ceiace e stabil, per-

manent și etern. Aci Adam și Eva, dincolo fii lui Cain, Sulamita întinzându-și trupul dragostei, Sfântul Francisc și Sfânta Clara rugându-se, Crist și Prometeu, față în față, ținânduți, unul în crucea de lemn altul în stâncă, trăind ultimile ceasuri ale agoniei, unul acceptând-o altul în revoltă. Și însfârșit, la mijloc, omul—omul învingător al dramei terestre; regele lucrurilor, liberat de fante, necunosând nici un stăpân deasupra lui—(și Dumnezeu fiindu-i însăși și întemeterul și seful rasei: „Eu insumi și creatorul meu” spunea Newman)—omul strălucind de puterea lui de a fi.

Așa cum e, și deși strict plastic, templul lui Landowschy corespunde imaginii noastre interioare. E vădit, că un asemenea monument nu putea să apară decât la apogeul civilizației noastre, mult mai desinteresată, orice s'ar spune, și mai umană decât cele înaintașe. El presupune o lungă trudă de experiență științifică și de istorie critică—acea anchetă gigantă în adâncime și în întindere pe care o urmărește omul alb deacurmezișul planetei dela Renaștere încoace. E în aceeași vreme făgăduiala și schița mării sinteze către care se îndreaptă Occidentul de patru veacuri, și ar putea dovedi, el singur, acest monument numai, că o epocă nouă e pe cale a se naște.

Să luăm aminte mai întâi, că biruitorul acestei epoei universale, nu e un faraon, un satrap, un Cezar, nu e cutare ori cutare, ci eroul e omul — tu, eu, toată lumea.

Totul și fiecare dintre noi și din noi devine venerabil în proprii noștri ochi, oricare a slujit cândva de forță, chiar fumegoasă, caravanei omenesți pierdută și dibuind în noapte; toți sunt sacri, profanii ca și misticii, care au îndeplinit în felul lor marea operă de a diviniza viața. Toată mistică risipită în viața de toate zilele, abia găngăvită încă de civilizația noastră, trăește în aceste ziduri în marile figuri tăcute și imobile. Simți în acest sanctuar nu știu ce tresărire de așteptare. Plutesc profeții care ne șoptesc, ca inscripția depe zidul mănăstirii din Bruges: „*Plus est en toi, les temps viennent*”. Înțelegi pentru întâia dată că parabolele au fost rostul omului ca fiilor lui Dumnezeu.

EXTRAORDINARA VIAȚĂ AVENTUROASĂ A LUI CASANOVA

CASANOVA, venețian, aventurier în dragoste, în politică și în finanțe, mag, astrolog, scriitor, poet, palavragiu și savant, se bucură în acest an de o a doua tinerețe. După cum odinioară abia ajuns într-o Capitală, se imbulzeau ascultătorii în jurul lui pentru a afla fabuloasa istorie a evadării din temnițele Veneției, tot astfel acum, memoriile sânt smulse cu înfrigurare din rafturile librăriilor. Și mașinele trag alte ediții, în franceză, nemțește, italiană; fragmente și ediții întregi, comentarii și apologii.

Evadarea din temnița Veneției, pe lângă care Bastilia rămânea un confortabil hotel de viligiatură, aruncase asupra omului o faimă care-i pășea înainte ca un crainic. Peripețiile erau atât de fantastice, încât toți veneau să le asculte, hotărât să nu le creadă. Dar după o jumătate de oră toată indoiala se risipea: cine n'ar fi jurat în *logica* extraordinarelor aventuri? Prințul de Ligne îl declarase unul din cei mai spirituali oameni ai veacului, dar adaogă că această vervă nu înseamnă nimic pe lângă magica sa putere de persuasiune. S'ar

părea că n'a fost închis în hrubele Veneției decât pentru a putea povesti cum a ieșit de acolo.

Călătorise pretutindeni. Fiecare oraș, han, castel fusese decorul unei aventuri de dragoste. Un Don Juan? Adesea. Dar fără principii asupra iubirii E prodigios, instinctiv, inegal: e adevăratul aventurier al dragostei, nu îndrăgostitul clasic. Celebrele memorii par uneori un document patologic. Dar nu inspiră neîncredere, fiindcă atunci când i se întâmplă să fie dat pe ușă afară, Casanova o mărturisește cu simplitate, ca un firesc risc profesional. Autenticitatea Memoriilor sale, cu toată aglomerarea de peripeții, e neîndoioasă. Ceiace înspăimânta în această arhivă amoroasă e lipsa de scrupule. De altfel un venețian avea pe atunci alte griji decât să se preocupe de scrupule. Era o viață prodigioasă, în plin soare, de haimanalăc și plimbare, de conversații pline de duh și absurditate, un șoșot de dragoste, un sărut și Bonsoir! Viața ușuratecă a veacului al optsprezecelea era și mai ușuratecă în Veneția. Un adevărat abuz, o frenezie. Și printre acești oameni fără grijă și fără muștrăni

de conștiință, Casanova apare ca un prestidigitator inspirat și fericit. Om care cucerește cu aceeași ușurință încrederea bărbaților ca inima femeilor, Memoriile sale menționează tot atâtea misiuni politice, financiare, diplomatice, câte aventuri sentimentale. S'ar părea că e o forță a naturii și a fost. Când bătrânețea îl silește să se izoleze, se apucă de scris și lucrează cu aceeași frenezie cu care bătea drumurile și se cățara pe scările de mătase ale ferestrelor.

În sertarele castelului din Dux, unde era secretarul-bibliotecar al contelui de Waldstein, către sfârșitul vieții, a lăsat teancuri de manuscrise. Dialoguri nenumărate cu Dumnezeu, povestiri, versuri franceze care abia ar încăpea într'un respectabil volum, și încă mai multe stihuri italiene, tragedii, Isocameronul și Memoriile, piese de teatru, tratate istorice, pamflete și opusculi anonime. Prințesa de Clary îi cere o piesă de teatru. În câteva zile se prezintă cu o comedie în trei acte: „Polemocopol sau Calomnia demascată prin prezența de spirit...” Iar printre aceste aptitudini și o netă capacitate matematică Charles-Henry a scris un întreg studiu, astăzi rarism, asupra lui Casanova matematicul. Există o broșură de Casanova: Deslegarea problemei Deliace. E o problemă celebră în antichitate. Pytia din Delor se spune că o pusese privor la altarul său care era un cub: „Cu cât trebuia mărta o latură pentru a dubla altarul?”

Casanova a rezolvat problema cu o aproximație grosieră, dar întreaga lucrare mișună de observații ingenioase.

Și după această viață multiplă, neobosită, strălucită și ușuratecă ca un madrigal, drama sfârșitului, bătrânețea singurateca în castelul lui Waldstein în ceartă cu valejii și fetele din casă, cu medicul castelului, cu vecinii și cu toți vasalii contelui care nu puteau suporta hațagul eternului prim amoret devenit moșneag. Când plecau din Castelul din Dux, berlinele de călătorie spre Praga, Viena și Dresda, spre orașe de petrecere, saloane

cu doamne decoltate și cu tineri spirituali reze-mați de cămin, cu pulpele strănse în ciorapi de mătase și cu perucile pudrate, moșneagul simțea surpându-se în el o lume. Le urmărea cu privirea depărtându-se până la micile lacuri de culoarea cositorului. Apoi drumul cotea. Berlinele dispăreau. Moșneagul rămânea prizonier, el care scăpase din Plumburile Veneției.

Ce interes prezintă această viață, în așa măsură încât de un veac n'au încetat comentariile? A scris mult, dar nu e un scriitor de prea mare talent. A fost amestecat în multe evenimente ale epocii, dar n'a jucat decât roluri secundare. Rând pe rând negociază împrumuturi pentru Franța, face quassiponagi în folosul Veneției, mănuește sume formidabile care-i lunecă printre degete. Dar toate acestea nu îndreptățesc pasiunea cu care sânt cercetate și recercetate Memoriile și povestită și re-povestită viața-i.

Casanova a beneficiat de marele curent de cercetări asupra secolului al optsprezecelea provocat de frații Goncourt. Este tipul pitoresc și reprezentativ al acestui al optsprezecelea secol italian, care a dat atâtea literați, erudiți și pictori ce nu s'au bucurat încă de toată gloria legitimă. Casanova a cunoscut toți aventurierii epocii, într'o vreme în care aventurierii erau samsarii Statelor. A lucrat și pentru a găsi o metresă lui Ludovic XV-lea. Era în obiceiul timpului. E în aceeași vreme Panurge. Pasquin, Scapin, Don Juan și Law. E scriitor și sociolog. Nimeni n'a trăit atât de intens și umblând pe atâtea drumuri și nimeni n'a dat ca el în Memoriile faimoase, dovadă de atâtea sinceritate și fidelitate, făcând dintr'un document egoist, o arhivă reală a vieții publice din secolul al optsprezecelea.

Prin aceasta a cucerit posteritatea; fără să o fi căutat, căci a fost om trăind în prezent și Memoriile îi fuseseră numai un mijloc să înșele un prezent prea cenușiu atunci când bătrân și sărac era prizonierul caste'ului lui Waldstein.

CRONICA ARTISTICĂ

PETRAȘCU

ARTA lui Grigorescu a găsit câțiva adepți printre pictorii români de azi; câțiva dintre ei au devenit chiar urmași valoroși a căror concepție a fost, firește, susținută de o destul de puternică individualitate, alții au exploatat numai destrămarea materiei, diluarea formei, ajungând la un indiscutabil faliment ce nu se poate nega nici atunci când se iau în seamă influențele venite de aiurea.

Astfel și domnul Petrașcu și domnul Verona sunt urmași ai lui Grigorescu. Dar domnul Petrașcu a fost și rămâne un artist matur și definitiv de o netăgăduită și foarte neobișnuită forță intuitivă ce și-a găsit cuvântul hotărâtor într'un stil, pe când domnul Verona a exploatat poșghita cea mai exterioră a unui gen, înecându-se într'o manieră goală, lipsită de duh și de bun simț. Cum nu ne-a venit niciodată în minte să-l comparăm pe artistul Pallady cu obositul meșteșugar Verona, încoronat de alte timpuri cu laurii neprișterii, tot astfel nu-i vom alătura pe domnii Petrașcu și Verona, măsurându-i cu același metru. Domnul Petrașcu a pornit la drum

din preajma cea mai vie și puternică a picturii lui Grigorescu, clădindu-și însă opera pe propriile-i forțe, pe când domnul Verona a cochetat cu arta cea mai superficială a marelui meșter, cu lucrările obosite din ultimii ani ai vieții lui, apropiindu-se uneori de arta cea mai eștină, apărută în ultimele decenii în Polonia.

Și astăzi? Astăzi domnul Petrașcu se desvoltă încă, arătându-ne că a crescut din evoluția unui temperament nesecat, nu din zbuciumările neorganice ale unor salturi, pe când domnul Verona ne-a înfățișat încă odată la „Salonul Oficial” o oroare detestabilă, prinsă în câteva culori neechilibrate și ridicole din orice punct de vedere. (Însă n'am voi să se creadă că vrem să ne luptăm împotriva unor mori de vânt sau că vrem să discutăm cu analfabeți într'ale artelor, o chestiune indiscutabilă. Cum nu criticăm mai niciodată pictura domnișoarei Adela Jean sau a domnului Sârbu, nu ne-am ocupa nici de persoana domnului Verona, care nouă ne-ar putea fi indiferentă, dacă „arta” lui

n'ar fi ajuns la o faimă ridicolă ce întunecă pe nedrept dezvoltarea atâtor talente adevărate).

Și noua expoziție a domnului Petrașcu, în care se găseau și câteva bucăți mai vechi, ne-au înfățișat apropierea spiritului grigorescian, înrudită acestei picturi cu arta meșterului român, care, într-o anumită epocă, a știut să închege atât de deosebit atmosfera dela Vitre și din țară în câteva culori cretoase, dar deschizătoare de orizonturi nespuse de largite și liniștite. În deosebi un apus de soare din prima sală, precum și mai multe case de țară și figuri la malul mării, caracterizează, în modul cel mai limpede, această apropiere, care nu are nimic comun cu o înrăurire efimă. Sunt totodată bucăți dominate de un impresionism mai vechi, culorile fiind aci întotdeauna în slujba tonalității de lumină. Și e o pictură tipică de nuanță, mai îndepărtată de lucrările mai noi ale domnului Petrașcu, ce se bazează pe un simțământ mai absolutist pentru alăturarea valorilor de culoare.

Privind lucrările noi ale meșterului, ne aducem aminte de prețioasele culori ale lui Veronese, de roșul minunat și de albastrul vechilor covoare din Anatolia, dar și de Goya, Delacroix, Sisley și Cézanne. Găsim în ele galbenul auriu și verdele de smarald al lui Veronese, însă și o licărire a patosului lui Delacroix și mai mult din factura culorilor sale și caldul roșu, care vrăjește severitatea suverană, asprimea dărză a cenușiurilor, izolarea de pustnic a unor volumuri din naturile moarte: mozaicuri vibrând din pietre scumpe. E foarte dificilă alăturarea aceasta a roșului și a albastrului. Renașterea a măestrut-o acum patru secole, iar Holbein ia dat un luciu de email, oarecum rece. Și în vederile din Venetia pictate recent de domnul Petrașcu e luciu de email și sunt contrastări mai puternice ca în lucrările de până acum. Altminteri, întreaga pictură a meșterului s'a mai înseninat la Venetia, devenind chiar mai plană, fără a se pierde în forme neprecizate. E o pictură foarte concretă, pătrunsă de vioiența unui soare pătimaș ce se joacă deasupra ucrurilor, fără a le fura ceva din înfățișarea lor. În general, aspectul Venetiei e mai mult un pericol decât un element viețuitor în operele pictorilor de azi. Căci, firește, elementele picturale și ornamentale de acolo, înconjurate de apele Lagunelor, devin prea rar și valori în lucrările pictorilor. Pictura nouă se ferește de mult de pitorescul prea efim al apusurilor de soare deasupra apelor și de alte elemente prea pitorești, pentru a nu pe-

riclita întregul pictural al pânzelor. Dar meșterul a găsit și de data aceasta calea cea bună, lăsându-se condus numai de propria-i intuiție, care și mai înainte nu se ascundea în fața luminii, dar se complăcea într-o atmosferă mai aspră. Unele mișcări ale penelului deveniseră parcă lovituri de târnăcop. Acum lumina și-a recăpătat locul în lucrări și mai definitive, ce ne aduc aminte de Sisley, fiindcă și pictorul francez adâncea atmosfera în felul cum o realizează și meșterul nostru, iubind contrastarea între albul zidurilor apropiate și albastrul adâncimii topite sub fruntea unui soare sudic.

Pe lângă aceasta, domnul Petrașcu a continuat și o tendință mai veche a artei lui, care ni s'a înfățișat mai ales în marele nud expus acum un an la „Tinerimea artistică“. În nudul acela ne-a încântat mai ales suprapotențarea rotunjimii volumului, văzut totuși pictural și atât de apropiat de spiritul himei. Câteva valori simple ce, în prima clipă, păreau că se resemnează, scoteau din fondul apropiat trupul monumentalizat. Fondurile tablourilor ne păreau însă pe atunci prea dese, prea dure, întunecate, negre ca asfaltul. Acest negru de asfalt nu-l mai găsim în pictura meșterului. Și e foarte bine așa. Se poate constata foarte lesne că noile nuduri pictate în același gen sever, care face însă ca o culoare s'o evidențeze și mai mult pe cealaltă, nu a pierdut nimic din pricina aceasta. Din potrivă. Nu sunt mai ușuratece, sunt și mai firești. Negrul rămăsese fragmentul unei maniere, ce se adapta poate mai ușor. Astăzi culorile mai deschise ale fondurilor sunt mai responsabile față de întregul pictural al tablourilor. Și sunt, de cele mai multe ori, transparente. O sensualitate sănătoasă și multă tinerețe răsuflă în aceste nuduri. Pictorul își păstrează totuși o atitudine foarte suverană față de impresia hotărâtor înrăurită de lumină.

Pictura domnului Petrașcu ne amintește întotdeauna că bolovanul rămâne bolovan și că totuși e numai și numai cu oare. Artă meșterului a mai, crescut în ultimul timp, iar omul Petrașcu a rămas tânăr și îndărjit ca altădată.

Mai mult bine nu se poate spune despre un artist atât de superior, care ne-a arătat că e un urmaș foarte demn al câtorva pictori, legați unu' de celălalt prin neobișnuită tradiție a sângelui ce c'ocotește'n adâncimi.

OSCAR WALTER CISEK

DRAMA ȘI TEATRUL

TABLETE

PIRANDELLO când a cerut drept decor pentru «șase personaje ale lui o scenă demontată, «așa cum e ziua în timpul repetițiilor,» a dat marelui public în afară de o premiză îndrăzneată pentru o lucrare de meșter, și ceva din fiorul și responsabilitatea creației. Pentru acel ce se gândeste să măsoare distanța care, din fața unei scene demontate îl desparte un spectacol de artă, clipa această are ceva din revelațiunea unei mari taine, încercată de toți acei care au stat vreodată în fața unei file albe a unui bloc de marmură, sau a unui violoncel neatins.

Gândurile de dincolo de scenă, mână alături, plantează decoșuri și se pot desluși, întocmai că, dintrun covor de preț, firele cari au țesut pajuri și cad apoi, pe margini, în bogate mănunchiuri.

Și în fața scenelor, pustiite de vară, fără ființă — căci aceasta este legea artei teatralecești, crescută și omorâtă de timp — priviți în urmă, în falfăit de umbră, flamura anului!

O idologie propriu zisă, împodobește, la noi, numai activitatea Teatrului Național. Principiul vechi, de origină germană, al teatrului de Stat

factor de cultură și civilizație, aiături de Universitate, Biserică și Muzău e câștigat fie chiar — și e vorba de specialiști! — sub formula generalizată, banală și azi, lipsită de conținut a teatrului școală.

Prefacerile prin care trecem și experiențele sunt adaptarea aceste formule. Numai că nu i s-au tăiat încă precis perspectivele, și că deocamdată i s-a încercat și se abuzează de elasticitatea ei.

Fără îndoială că unul din cele două capitele de seamă, cel mai gingaș, din corpul de dogme al Teatrului Național este îndatorirea față de literatura dramatică originală.

Este acest teatru — în forma de azi, neajutat de încă o scenă mai mică — o instituție de selecționare? Nu. Teatrul Național, în ultima lui alcătuire la care toate discuțiile s-au oprit, și pe care multe activități au consfințit-o, este o instituție de încurajare, sub aspectul literaturii dramatice originale. Deci, nu valoarea poeziei dramatice, ci naționalitatea ei.

Firește că nu este o mentalitate care să strălucească printr'un purism estetic. Totuși cred că nu se poate găsi vre un om azi, la noi, care să-i tăgăduiască dreptul la stăpânire. E un provizorat de epocă de tranziție, care trebuie înțeles și respectat.

Dar tocmai această literatură dramatică, sprijinită în primul rând pe obstesca și luminată bunăvoință, trebuie astfel mânărită încât o bună cumpănă să nu dea niciodată prelejul vreunui stricător și totuși îndreptățit murmur.

Avem un singur criteriu: dramă națională. Pentru clipa de față un altul nu există. În această dramă națională sunt mai multe formule încercate, de la d-l Sfetescu la Lucian Blaga.

Ei bine, nuse poate admite ca atunci când d-nii Sfetescu și Stempo găsesc încurajare și aprobare pe baza unei subjudicății care seamănă grozav a părtinire sau cel puțin a mentalitate reacționară, un Adrian Maniu sau Lucian Blaga să nu poată poposi, în dramă, într'un luminiș al atențiunei publicului românesc.

Se va spune poate, că formulele lui Blaga și Maniu sunt nu numai disprețuitoare dar tăgăduitoare de structură dramatică. Dar caută oare Teatrul nostru Național dramă în adevăratul înțeles al cuvântului? Nu, și bine face, căci ar fi o indeletnicire absurdă.

Teatrul Național râvnește deocamdată să ajute gânduri și simțăminte românești exprimate cât mai frumos într'o adevărată limbă românească și încheiate după o tehnică mai mult sau mai puțin oficială, deci mai mult sau mai puțin mediocră, în formă de dramă.

Și îngăduința merge atât de departe, încât la un moment dat, acest puternic Teatru se străduiește să facă un succes din «Bizanț» — un fel de colivă verbală, fără poezie și fără dramă — și răușeste, dupăcum încearcă să arunce în public pe «Mitu Boerul» și «Niță Galaotonul».

În cumpănă cu «Turburarea Apelor» sau «Mesetelul» depășesc aceste ilustre lucrări prin calitățile lor dramatice? Socot că nimeni nu și-ar lua sarcina acestei dovezii imposibile. Atunci? Prin calitățile lor literare? (De vremece am îndepărtat pentru totdeauna discuția tehnicii dramatice, care nu e un criteriu). Cred că nu Blaga aduce gândire și viziune: Maniu sensibilitate și amândoi cinstesc limba românească așa cum se cuvine.

În fața argumentului de bază: dramă românească, în care ultimele manifestări înlocuiesc drama prin

literatură românească mai mult sau mai puțin dramatică, Blaga, Maniu și alții au tot atâtea drepturi la sprijinul Teatrului Național, cât cel puțin d-nii Sfetescu, Mircea Rădulescu și Stempo.

Lucru foarte important și de toată cinstea, încurajarea literaturii dramatice originale, însă cu dreaptă cumpânire atunci când împrejurările dau o sarcină atât de grea comitetului de lectură, să judece diferite mostre de poezie dramatică a poemelor.

Frățește ar trebui să-și împartă literatura originală afișul Teatrului Național cu clasicii lumii. În realitate însă autorii naționali, mari și mici își fac partea leului. Și problema se pune cu toată gravitatea ei, pentru actori.

Când Conservatoarele noastre de artă dramatică dau rezultate atât de dezastruoase, Teatrul Național preia greava sarcină de a forma cu adevărat pe actori. Sau lucrul acesta devine imposibil când în loc de a o forma tinerile elemente în Shakespeare sau Molière (ceace se joacă și cât se joacă și pentru public, iar nu pentru actori) le modelezi în opera d-nului Mircea Rădulescu sau a d-lui Sfetescu.

Adevărata poezie dramatică nu se crează numai pe sine, ci chiamă și silește formarea unei alte arte, aceea a interpretatorilor.

E o problemă mai mare, aș scrie, de metafizică a dramei, care prin latura ei de creare a spațialității stă în legătură directă cu arta actoricească. Lucrul acesta îl simt adevărații oameni de teatru și la noi, și el e stabilit sub formă de regulament la Comedia Franceză, unde orice actor tânăr nu poate juca în piese moderne pânăce nu și-a făcut un stagiu în clasici.

Generațiile noastre tinere de actori trec acum prin cea mai mare criză. Pe deoparte, smulși dela învățătura meseriei lor, de obligațiuni față de literatura originală, iar pe de alta striviți de decor, ei abia își pot controla puterile pe care vor conta în carieră.

Regia românească, abia născută a și apucat-o pe-o cale greșită, încurajată fiind de un public neexperimentat.

Preocuparea picturală, care nu are nici măcar scuza unui principiu și a unei experiențe — ca într'o formulă mai veche și de mult perimată a lui Meyerhold — tinde înspre o epocă de baroc, de decadență deci a acesteia arte, care nu murmură mai mult de câțiva ani prin aceste meleaguri.

Ea ia numai o jumătate din învățătura lui Reinhardt și anume pe cea mai puțin sănătoasă: decorul coplesitor, în fața căruia dispare și poet și interpret. Actorul este uitat cu desăvârșire și scriitorul la fel. În special d-lui Soare îi vom face aceste muștrări, căci cu darurile sale, fantazie, curiozitate, îndrăzneală, ar fi putut trece de mult, de această vătămătoare indeletnicire.

Prin teatrele particulare bate un vânt de prefaceri.

În mai puțin de cinci ani lestul repertoriului francez a dispărut, și sunt semne de îndrumări nouă și curajoase.

Sălile întunecate și răcoroase așteaptă alaiuri nouă, îngrozind pentru viitor pe autor, pe director și pe actor cu scenele lor goale pe care fantazia le va înviora, goale așa cum în sadionul său și pentru piesa sa, le cere Pirandello.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

In trecutele noastre însemnări asupra lui Jacques Rivière, patru cuvinte din manuscris sărite de culegător ne-au făcut să rostim cititorului un neadevăr. Era vorba de un prietin al lui Jaques Rivière: Saint-Léger Leger, poet subtil, autorul volumului „Eloges“ Scrisesem un prietin „care n'a făcut niciodată prea mult caz de literatură“. A apărut: „un prietin care n'a făcut niciodată literatură“. Suntem datorii această înfimă reparație poetului care sub semnătura sa, sau sub pseudonimul Sf. J. Perse a dat câteva pagini unice literaturii franceze de azi. Și fiindcă ne-am oprit la acest nume, să ne ducem la sfârșit sarcina de prompti informatori ai lectorului

Saint-Léger-Leger e în diplomație. De altfel birourile din Quai d'Orsay cuprind atâția scriitori de talent și mai cu seamă moderniști, încât ar putea oferi recruți pentru o întreagă a treia Academie. Dacă sub prezidenția lui Philippe Berthelot s'ar proclama această a treia asociație de nemuritori, din care să facă parte Paul Clandel, Jean Girardoux Paul Morand și numeroșii istorici și scriitori politici din serviciul Ministerului de Externe francez cu cât ar fi Academia aceasta mai puțin strălucită de cât aceea a fraților Goncourt? La lista de mai sus se adaogă numele directorului de cabinet al lui Briand: Alexis Leger.

Cinci ori șase ani înainte de războiu, revistele de avangardă publicau o serie de poeme de o artă rafinată și încântătoare, semnate de un nume necunoscut: Saint-Léger-Leger. Poemele adunate într'un volum subțire și de tiraj redus sub titlul *Eloges* s'a epuizat în câteva luni, ca acele flori rare care abia apar în primele zile ale primăverii și au și dispărut. N'a mai fost rețipărit. Astăzi face primă printre bibliofili. Valéry Lerbrand, spirit întotdeauna curios și în căutare de proaspete talente, a procedat la o adevărată anchetă de detectiv pentru a da de urmă discretului june poet. Află astfel că trăiește la Pau, într'un refugiu tot atât de discret ca sfințenia mândră cu care intrase în literatură. Imediat în posesiunea fișelor de detectiv literar, Valéry

Lerbrand se urcă în tren și porni la Bearn pentru a vedea cu proprii lui ochi poetul care nu și pusese încă fotografia nici într'o vitrină și nici nu se socotea măcar un Hugo. Acolo îl descoperi într'o casă bătrânească, unde Alexis Leger locuia cu maică sa și cu două fete de o rară frumusețe și distincție: surorile.

Alexis Legér sau Saint-Léger-Leger sau St. J. Perse cum își iscălește cu o capricioasă nestatornicie poemele, e născut la Martinica în 1887. Nu avea atunci decât douăzeci de ani. Se pregătea să intre în diplomație unde a și fost primit după scurtă vreme, fiind trimis consul la capătul extrem al Asiei așa că nu s'a mai arătat decât cu rare prilejuri conștraților și admiratorilor puțini dar fanatici din Europa. Alexis Léger și-a făcut aproape toată cariera diplomatică în China: consul la Șangai și secretar la Peking. A străbătut în toate direcțiile Pacificul unde a vizitat tot atâtea insule fabuloase și exotice cât căpitanul Cook. A întovărășit pe Briand și Berthelot la conferința din Washington și a fost repartizat pe urmă, ca specialist în chestiile orientului, la direcția Asiei. La rare intervale a publicat în *la Nouvelle Revue Française* și în *Commerce*, poeme de o calitate și o densitate puțin obicinuită desorganizării de compoziție în care se scrie astăzi, dar și-a schimbat nu odată pseudonimul pentru a păstra un cât mai învăluit anonim.

Ca și pentru Claudel, Girardoux, Morand, ne-a interesat această carieră diplomatică de scriitor; calculând un prozaic bilanț cât a folosit și literatura și diplomația din dubla îndeletnicire a poetului ori prozatorului specializat în chestiile orientului ori în propaganda cărții franceze (cazul lui Grandoux). Și am făcut o comparație cu toată galeria din jurul ministerului nostru de externe, unde numele juniilor ambasadori în spe, se văd tipărite doar în dările de seamă ale ceaiurilor dansante dela ora cinci, pe lista parierilor dela curse și în câte un mic scandal coryndonian.

Cu acest număr „Gândirea“ ia vacanță până la toamnă, când data apariției va fi anunțată prin afișe speciale.

IMPRIMERIA FUNDAȚIEI CULTURALE
„PRINCIPELE CAROL“, BUCUREȘTI
c. 2515. CLIȘEELE MARVAN

REVISTA MENSILE

DELTA

REVISTA MENSILE

Redactori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar

Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume

Abonamento per l'estero: Un anno Lire 25. —

LE CRAPOUILLOT

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES

Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99, Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

IL CONCILIO

REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA

ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento { Italia e Colonie L. 45
annuo { Estero 70

Un fascicolo { Italia e Colonie L. 4,50
separato { Estero 7.—

CONTO CORRENTE E ASSEGNI POSTALI N. 1-2577

A APĂRUT :

A APĂRUT :

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I

UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ»

A APĂRUT :

A APĂRUT :

IONEL TEODOREANU

ULIȚA COPILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI

EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale, economice, literare și artistice între Franța și străinătate. Apare de 2 ori pe lună. — Abonamentul anual 50 franci. — Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

IUNIE 1925

CUPRINSUL:

ROMA CHIAMĂ de <i>Emanoil Bucuța</i>	33	ALECSANDRI ȘI SCRITORII FRAN- CEZI de <i>Alexandru Marcu</i>	56
VERSURI de <i>Al. A. Busuiocanu</i>	36	SAINȚ-SIMON, SEMĂNATORUL DE IDEI	58
MOARTEA UNUI PASAGER de <i>Ion Minulescu</i>	39	PASCAL ȘI DESCARTES de <i>i. d.</i>	59
LALELE de <i>Ion Pilat</i>	40	MEDIȚAȚIE PENTRU TEMPLUL LUI PAUL LANDOWSCHI	59
NOAPTEA TURCĂ de <i>Paul Morand</i> (in românește de <i>Cezar Petrescu</i>)	41	EXTRAORDINARA VIAȚA AVEN- TIROASĂ A LUI CASANOVA	60
BIOGRAFIA MEA PENTRU UN PRIETEN de <i>Lucian Blaga</i>	48	CRONICA ARTISTICĂ PETRAȘCU de <i>Oscar Walter Cisek</i>	61
SBUCIUM de <i>V. Ciocâlțeu</i>	49	DRAMA ȘI TEATRUL TABLETE de <i>Ion Marin Sadoveanu</i>	62
INCEP DIN MUNTE PLOILE... de <i>Sandu Tudor</i>	52	CRONICA MĂRUNTĂ	64
IDEI, OAMENI & FAPTE			
SĂRBĂTOAREA CĂRȚII LA FLO- RENȚA de <i>Ion Ordeanu</i>	53		

ILUSTRĂȚII

COPERTA : de *H. Dimitriu*

DESENE IN INTERIOR: *Denian, D-na M. D., Rodica Maniu, Petrașcu*
etc.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI,
40) LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—